

НЕРОЗКАЯНИИ ЯН.

Ні один закон, ні людський, ані божеський, не сягає за 53° північної широти.

Ян качався на долівці, дряпаючись і копаючись. Він боровся тепер руками й ногами, боровся люто, мовчазно. Двоє з трьох, що повишли на ньому, гукали, даючи один одному вказівки, і намагалися скрутити невгамовного волосатого чорта. Третій страшенно заводив: палець його був у Янових зубах.

— Кинь, Яне, змагатися й заспокойся! — задихавшись, промовив Червоний Біль, схопивши Яна міцно за шию.

— Чому ти не хочеш по-людському піддатися, щоб ми тебе повісили?

Але Ян не випускав пальця з рота, качаючись по шатряній долівці та перевертаючи горшки й каструлі.

— Ви не джентльмен, сер, — докоряв йому містер Тейлор, тіло йому рухалося, слідом за пальцем, якого він намагався як-небудь вирвати з Янового рота.

Ви вбили містера Гордона, найхоробрішого і найчеснішого із джентльменів, що їздили не-протоптаними шляхами на собаках. Ви безчесний вбивця, сер.

— З вас кепський товариш, — перебив його Червоний Біль. — Будь ви чесна людина, то віддали-б себе повісити без усякого скандалу.

Яне, будьте-ж молодцем, не завдавайте нам клопоту. Ми швидко все зробимо; повісимо, що ви й не стямитесь.

— Та чого це з ним морочитися так довго! — гукнув матрос Лавсон: — всуньте його голову в каструлю й роздушіть.

— Але-ж мій палець, сер! — запротестував містер Тейлор.

— Та йдіть ви з своїм пальцем! Завжди він заважає вам.

— Не можу, містере Лавсон! Зрозумійте-ж, що він застряг у горлі, й отой собака вже майже до половини його відкусив.

— Бережіться! — попередив Лавсон. Ян раптом зворухнувся, й знову почався бойовий квартал. Всі попадали на купи ковдр і хутрів, з-під яких визирав труп людини, забитої пострілом у шию. Труп увесь зійшов кров'ю. І все це було наслідок отого божевілья, що опанувало Яна, божевілья, що наводить на людину, яка довго копалася в землі, перебувавши у стані первісної наготи, і ось раптом перед її очима повстають родючі долини рідного краю, і чує вона запах сіна, трави, квіток та щойно зораної землі.

Ян попрацював протягом п'яти холодних років. — Стюарт-ріка, Сорокова Миля, Серкль-Сіті, Коюкук, Коцебу, — всі вони були ареною його важкої й щирої праці. А тепер урожай зібрано в Номі, — не в тому Номі з золотими берегами й рубиновими пісками, але в Номі 1897 року, ще до заселення м. Анвіль-Сіті та до організації району Ельдорадо.

Джон Гордон був справжній янкі і, здавалось би, повинен був знати, як поводитись. Але він необережно гостро висловився в той саме момент, коли налиті кров'ю очі Янові спалахну-

ли, а зуби заскриготіли. Ось через що в шатрі було чути запах селітри, і один із них лежав мертвим, а другий, немов той щур, загнаний у куток, змагався й не давався, щоб повісили його по-мирному, як радили товариші.

— Дозвольте мені вам сказати, містере Лавсон, — заявив містер Тейлор, — якби так, щоб попередити розважити як-небудь зуби цій гадині, а потім уже далі боротися. А то ні те, ні се: і не відкусює, і не пускає. То-ж то гадюча мудрість, сер, просто таки гадюча.

— Пустіть мене, я його сокирою прогараздю! — галасував матрос. — Дайте мені сокиру!

Він узяв сокиру й гострим кінцем почав розважувати зуби. Ян не давався, дихав носом, сопів як дельфін.

— Стійте! Тепер пішло.

— Щиро дякую вам, сер. Оце-ж полегчання велике. Містер Тейлор намагався схопити руками Янові ноги, що ними той відбивався.

Але Ян боровся завзято і люто, як берсеркер ¹⁾; скривавлений, з піною коло рота й прокляттям на вустах. Його п'ять морозних років нагло розтанули в цьому запалі, створивши справжнє пекло. Він змагався, що було сили, обливався потом, засапався; кидався туди й сюди, немов багатоніге чудище циклопічних часів, що вийшло з глибин земних. Каганчик перекинувся й загас, залитий власним жиром. На дворі смеркало. Бліде світло ледве пробивалося крізь шілини брудного шатра.

— Прошу вас, Яне, опам'ятайтесь! — благав Червоний Біль. Ми-ж вам нічого злого не заподіємо. Вбивати вже не будемо, а тільки по-

¹⁾ Дикий вояка поганських часів. Завзятий, лютий скандинавець.

вісимо, от і все. А ви чогось дарма скандали-те, буяните,—прямо щось неможливе робите. Згадайте, ми-ж разом з вами мандрували, і раптом отаке відношення. Не сподівався я від вас цього, Яне.

— Біда, що ми його не міцно тримаємо. А ну, Тейлоре, хапайте його за ноги та зваліться на нього й добре тримайте.

— Добре, містер Лавсоне. Натисніть же й ви зверху, як тільки я гукну.

Кентукієць навромацки рухався в темряві.

— Ось тепер можна, сер; оце влучна хвилина прийшла.

Раптом, немов великою хвилею підняло купу, з чверть тонни, людського м'яса, і все звалилось на бокову стіну шатра. Кілки, не витримавши тиску, повилітали, мотузки луснули, і шатро запалося, накривши усіх своїм брудним полотнищем.

— Ви тільки сами собі шкодите!— промовляв далі Червоний Біль, міцно стискаючи двома великими пальцями волохату шию Янові, що лежав під ним.

— Ви нам таки багато наробили шкоди: мабуть, коли повішаємо вас, то ще з півдня доведеться попрацювати, щоб усе впорядкувати.

— Я буду вам щиро вдячний, якщо ви мене відпустите,— промовив містер Тейлор.

Червоний Біль, промуркотівши щось, випустив Тейлора, і в ту-ж мить обидва відлетіли в бік. Ян, втрутивши матроса, пустився сам навітікача.

— Ах ви лінів! роззявляки, чорти-б вас побрали! Бек! Брайт! Ату, ату, його!— і Лавсон побіг слідом за Яном. Бек з Брайтом та рештою собак кинулися наздогін за вбивцем і швидко його догнали.

Власне кажучи, все це було безглуздим. Янові зовсім непотрібно було втікати, та й переслідувати його теж зайва була річ.

З одного боку простягалась безмежна снігова пустеля, а з другого — замерзле море. Отже, зрозуміло, що він не міг далеко втекти, не маючи ні запасу їжі, ні притулку. Їм треба було трошки зачекати, і він би сам повернувся до них; це неминуче повинно було статися, коли-б притиснув його голод і мороз. Але цим людям навіть і на думку не прийшло таке. По їхніх серцях протікав струмок якогось божевілля. Він пролив кров, а тому і всіх їх теж посіла гаряча жадова крові. — Мене отмщеніє, и аз воздам, — сказав господь. Але він сказав це в теплій країні, де гаряче сонце вгамовує енергію. На півночі люди впевнилися, що молитва недійсна, якщо не попрацюєш м'язами. Вони звикли сами за себе турбуватися. Вони всі чули, що бог усюди. Але-ж на цілих півроку він обгортає тінню країну, а тому вони не могли його знайти. Вони навпомацки ходили в темряві, і дивувались нічого, коли, на їхню думку, Десять заповідів уже віджили свій час.

Ян біг наосліп, бо згучало йому в ушах одне тільки слово жити. Так, жити, існувати. Бек стрибнув, але в бік. Ян, з лютістю замахнувшись на Бека, спіткнувся. Тоді Брайт схопив його зубами за полу, і той плюхнув у сніг. Жити! Існувати! Дика боротьба тривала далі. Ян був центром, що навколо його змішались у купу собаки й люди. Лівою рукою він схопив за гриву вовкодава, а правицею обхопив Лавсона за шию. Кожний собачий рух ще більше допомагав душити нещасного матроса. Права Янова рука заплуталася в кудлато-

му Білліному волоссі; під цею купою, ледве живий, лежав містер Тейлор.

То був завзятий і лютий бій, бо сила Янового божевілля була величезна. Але раптом, невідомо, з якої причини, Ян, випустивши всіх своїх ворогів, перекотився на спину. Вороги відступилися; це їх збило з панталику й страшенно здивувало.

Ян злісно всміхнувся.

— Товариші!—промовив він, усміхаючись. — Ви просили мене бути порядною людиною. Ось я й зробився порядним, таким, як ви хотіли. Ну, що-ж це ви робитимете зі мною?

— Ось так чудово, Яне! Заспокойтесь!—промовив Червоний Біль. Я знав, що ви скоро опам'ятаєтесь. Заспокойтесь тепер, а ми все зробимо швидко й ретельно.

— А що таке? Що це ви робитимете?

— Як, що таке? А повісимо вас. Ви ще дякуйте господеві, що знайшлась людина, яка знає своє діло. Я це не раз робив там, у Сп. Штатах, і тут справлюся з цим.

— Що?.. повісити? Кого? Мене?

— Так.

— Ха, ха, ха. Ви-ж тільки зрозумійте, які дурниці говорить ця людина. Дай-но мені, Біле, руку, я встану, щоб мене повісили. Він ледве зіп'явся на ноги й поглянув навколо себе.

— Herr Gott! Вислухай тільки den чоловіка! Хоче мене повісити. Хо, хо, хо! Не думаю, щоб це йому вдалось.

— А я думаю, що вдасться. Бач який шваб,—насміхаючись, промовив Лавсон; відрізав ремінь від саней і старанно скрутив його.—Сьогодні засідатиме Лінчів суд.

— Зачекайте трохи.—Ян відвернувся від петлі.—Я маю про щось вас розпитати і де-

що важливе вам запропонувати. — Гей, Кентуки, чи знаєте ви що-небудь про Лінчів шуд?

— Так, сер. Це установа вільних людей і джентльменів, установа старовинна, користується великою пошаною й досі. Підкуп може бути звичайним явищем усюди, але Лінчів суд завжди судить правдиво й без затримки, та й видатків не потребує. Так, правду кажу вам, сер, що без видатків.

— Закон можна купити й продати, але в цій культурній країні правда вільна, як повітря, яке вдихаємо, міцна як той спирт, що його п'ємо, і швидка як...

— Та годі-ж бо вам базікати, — перебив Лавсон цю чудову промову. — Краще довідаймось, чого цей халамидник хоче.

— Так ось що, Кентуки, — промовив Ян. — Скажіть мені, чи Лінчів шуд вішає людину за вбивство другої людини?

— Так, сер, якщо є певні докази. Ну, а в цій справі доказів чимало: тут можна повісити з дванацять молодців, — додав Червоний Біль. — Ось, що Яне.

— Не ваше діло, Білю! З вами я поговорю згодом. Тепер, Кентуки, скажіть мені таку річ: — А якщо Лінчів шуд не повішає тієї людини, то що-ж тоді?

— Якщо суд Лінчів не повісить людини, то вона вільна, і руки її очищені від крові. Ну, а далі, сер, наша велика конституція ухвалила таке: жодної людини не можна двічі притягати до кари за те-ж саме злочинство, ні ділом, ані словами.

— Значить, таку людину не можна розстріляти чи вдарити її довбнею по голофі, або збити з нею щось подібне?

— Ні, сер, не можна.

— Gut! — Чуєте ви, дурні, що каже Кентук, ваш товариш. Тепер я говорю з Білем. Ви, Білю, казали, що добре знаєте своє діло. Чи-ж так? Що ви на це відповісте?

— Закладіть - но ви, Яне, спокійно голову, тоді ви сами милуватиметесь моєю роботою. Я знавець свого діла.

— У вас, Білю, розумна голофа, і ви де-що, видимо, знаєте. Ви знаєте, напр., що коли до двох додати один, то буде три. — Чи-ж не так? Біль кивнув головою.

— Ви-ж розумієте, здається, що коли у вас дві речі, то не скажете, що то три. Тепер слідкуйте за мною уважно, а я вам поясню. Щоб повісити людину, потрібно на це три речі: перше ви повинні мати людину. Гаразд. Скажемо, я й є та сама людина. По-друге ви повинні мати мотуза. Він є у Лафсона. Гаразд. — І, нарешті, по-третє, ви повинні мати, до чого прив'язати того мотуза. Погляньте навкруги себе і знайдіть оцю третю річ, до чого можна було-б прив'язати мотуза. Га? Що ви скажете?

Всі мимоволі озирнулись: навкруги їх простягалась безмежна снігова пустеля. Краєвид був одноманітний, без контрастів і сміливих контурів, похмурий, мовчазний, монотонний: льодом скуте море, спаdistий схил берега, тло низьких горбів, — і на все це накинута снігового — без міри без краю — плаща.

— Ні деревця, ні скель, ні хатини, ані телеграфних стовпів — нічого нічого, — промуркотів Червоний Біль. — Нема нічого порядного, щоб можна було підтягти на відповідну височінь п'ятифотову людину. Я відмовляюсь. — Він сумно кинув погляд на ту частину Янового тіла, що сполучала голову з плечами.

— Киньмо це! — повторив він, звертаючись

до Лавсона. Киньте мотуза. Бог не дав цій країні ні життя, ані законів, — це безсумнівний факт.

Ян, тріумфуючи, посміхався:

— Гадаю, що тепер можна піти в шатро і покурити трохи.

— Здається, сину мій Білю, що правда на-че-б то на вашому боці, — промовив Лавсон. — Але-ж ви дурень; розумієте? І це факт безперечний. Ви-б попросили моряка, то він би вас дещого навчив. Чи бачили ви коли-небудь ножиці? Так вилупіть баньки і дивіться добре!

Матрос працював швидко: витяг пару весел із підстілки, на тому місці, де лежав човен з минулої осені. Потім зв'язав їх до купи майже під прямим кутом. Далі ногою пробив дві ями в снігу, аж до самого піску, і застромив туди кінці весел. До того місця, де були звязані весла, він прив'язав два мотузи. Один кінець мотуза він прив'язав до льодової брили, а другий дав Білеві:

— Отак, друже, тримайте міцно, тягніть до себе.

Ян з жахом дивився на шибеницю, що виросла перед його очима.

— Ні! Ні! — гукнув він, відступаючись і підносячи кулаки. — Це кепська справа. Я не хочу, щоб мене вішали. Виступайте проти мене, дурні ви такі. Я вас прочухраю всіх по черзі! Я вам, бісові сини, покажу, як вішати мене! Краще умру, а вам не дамся.

— Матрос звелів своїм товаришам кинутись на Яна. Сталася люта сутичка. Ян знову збожеволів. Всі вони несамовито качались, знявши снігову порошу навколо. Ця люта боротьба немов написала трагедію людської пристрасти на білому природою посланому покріві. Іноді

з-під купи тіл людських виглядала то рука, то нога Янова, і тоді Лавсон негайно схоплював їх і міцно в'язав мотузками. Ян драпався, лаявся, стогнав, але, нарешті, його таки перемогли, попередв'язувавши його раз коло разу мотузками. Потім його потягли на те місце, де лежали на снігу неблагані ножиці. Біль пристосував петлю так, щоб гудз як раз прийшовся під ліве вішалникове вухо.

Містер Тейлор та Лавсон підійшли до шибениці й схопили за мотузки, чекаючи на сигнал. Біль, не кваплючись, милувався своєю роботою, оцінюючи її, мов справжній мистець.

— Herr Gott! Дивіться! — почувся раптом жахливий Янів голос; усі зупинились.

Шатро, що звалилося було на землю, піднялося тепер у повітря, і в присмерку здавалось, що якийсь привид махає руками з-під нього. Шатро наближалося до них, хитаючись, неначе п'яний. Через хвилину з-під шатра виліз Джон Гордон.

— Якого ви біса! — Але голос йому раптом урвався, коли він побачив перед собою оту гидку картину.

— Стійте, я не вмер! — гукнув він, підходячи до них з гнівним обличчям.

— Дозвольте мені, Містере Гордоне, вас привітати, що ви врятувались від смерти, — промовив містер Тейлор. — Це просто якась випадковість, що вас не спіткала смерть.

— А ну вас до бісового батька з вашими привітаннями! Я міг там здохнути і згнити, а ви навіть і вухом не повели, щоб мені допомогти. Ой ви... — І тут Гордон почав страшенно лаятись, виригаючи цілий водоспад англійських фраз, коротеньких, крутих, переважно збудованих із додаткових речень та прикметників.

— Він тільки намітив мене, — далі провадив. Гордон, скінчивши лайку і цим відвівши свою душу.

— Чи намічали ви, Тейлоре, коли-небудь скотину?

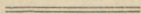
— Так, сер, не раз я робив це в себе у божій країні.

— Ото-то-ж. Те ж саме сталося й зі мною. Куля подрапала мені трошки потилицю. Вона мене таки добре приголомшила, я аж без пам'яті лежав, але глибоко не поранила.—Гордон обернувся до Яна.

— Вставайте, Яне. — Тепер же я вас добре відчухраю, хіба-що попросите вибачення в мене. А ви, хлопці, відійдіть у бік.

— Я на це не погоджуюсь! Не хочу я просити вибачення, ви тільки мене звільніть, тоді побачите! — відповів нерозкаяний Ян. Біс, що сидів у його душі, ще не був переможений.

— Спочатку я відчухраю вас, Гордоне, а потім усіх вас по-одинці, ви, бісові сини!

СНАГА ЖІНОЧА

Поли шатрянi відгорнулися, i в середину заглянула зашершенiла з настирливим поглядом голова вовча.

— Гей! Чук! Сиваш! Чук, ти чортів сину! — звідусіль залунали голоси із шатра. Бетліс з усього розмаху вдарив собаку бляшаною мисчиною, i він миттю зник. Луї Савой знову закрив поли, поклавши на нижній кінець сковороду, щоб не розвівались, i почав гріти руки. На дворі був страшенний холод. Дві доби тому як тріснув спиртовий термометр: було 68° холоду, а що далі, то більше холоднішало. Важко було вгадати, коли саме пересядеться цей страшенний скипень.

В такий час безглуздо було-б відлучатися кудись далеко від теплого куточка чи збільшувати кількість холодного повітря, що ним доводиться дихати. Люди иноді так роблять i застужують собі легені. Це викликає сухий, уривчастий кашель; особливо гіршає від духу пряженого сала. Потім настає весна або літо, випаляють де-небудь у мерзлій землі яму й кидають туди труп людини; накривають мерзлим мохом i там залишають; можна бути певним, що людина не згниє аж до Страшного суду. Для маловірних, що скептично дивляться на воскресіння плоті, Клондайк — це найкраща країна, щоб умирати. Проте, коли добре там умирати, це не значить, що добре й жити.

На дворі було занадто холодно, але-ж не тепло було й у шатрі. Найкращий захисток це грубка, тому і люди до неї тулились. Пів-долівки застелено було сосновим гіллям; зверху лежали спальні хутра, а під усім цим був зимовий сніг. Решту долівки щільно втоптаню мокаси́нами; там лежали горшки, каструлі та інше приладдя полярного табору.

Грубка розжарилась, аж стала червона. Проте крижані брили, що недалечко лежали на купі, були зовсім сухесенькі, неначе й вогню тут не було. Зовнішнє повітря тиснуло тепло до гори.

Вгорі над грубкою, де димар проходив крізь дах, було невеличке кільце сухого полотна; далі друге, ширше за перше. Воно було мокре і від вогню аж парувало. Ще далі йшло зовсім вогке коло; решта шатра, боки й верх, запо́рошені були сухою, білою, кристалічною памороззю.

— Ой, ой, ой! — стогнав молодий парубок, що спав під хутрами; бородою оброслий, був він блідий, втомлений, уві сні навіть мучився. Його тіло аж підскакувало під ковдрою, тряслось у корчах, наче попечене кропивою.

— Качайте його! — наказав Бетліс. — У нього корчі.

Тоді з шестеро безжалісних товаришів почали його розкачувати, підкидати, бити й штовхати.

— Чорти б забрали оту прокляту дорогу, — пробулькотів він, скинувши з себе ковдри й сівши на ліжку. — Помандрував я вже чимало по всій країні, працював коло всього протягом трьох сезонів; все робив і загартовував себе всілякими способами; і ось, мандруючи, мандруючи, нарешті, добився до цієї богом забутої

країни і став ніжним атеняном, позбавленим будь-якої мужности.

Він згорбившись, присунувся до вогню і став крутити цигарку.—О, я ні на що не скаржусь, охоче проковтну свої ліки, охоче, але ж мені соромно самого себе. Я переміг оцих паршивеньких тридцять миль і так зморився, наче мене хто побив,—знемігся, як той червономордий дегенерат, що за-ради прогулки пройшов миль із п'ять до сільської застави.

— Ф—фу! Мене аж нудить. Чи нема в кого сірничків?

— Не хвилюйтесь, юначе,—промовив патріярхальним тоном Бетліс, подавши йому з вогню головешку.—Ви трошки засумували з-за тренівки. Безглузде страждання. Хіба-ж я не пам'ятаю, як мені вперше доводилось бути в дорозі. Увесь задеревенів. Бували такі часи, що хвилин з десять треба було промивати рот від льоду й підводитись на ноги,—так усе боліло, усе ламало, а суглоби аж тріщали й підскакували, людину могли-би вбити. Корчі? Та ж мене так брало корчем, що з самого полудня морочилися зі мною, поки, бувало, випростають. Ви-ж переносите значно легче, аніж хто-небудь інший. Через рік ви зовсім переможете нас старців. Ви щасливі, що в організмі вашому немає того жирового шару, що багатьох дочасно відрядив на лоно Авраамове.

— Ви кажете, жирового шару!

— Так, ото ж я й кажу про жир. Нема гірше, як гладкому бути в дорозі. Гладка людина в мандрівці швидше підупадає на сили.

— Оце диво, а я й ніколи не чув про це.

— Ніколи не чули про це? Ну, то й знайте, що це правдивий, всім відомий факт, з яким нічого не вдієш. Більша вага людського

тіла потрібна для короткого і великого напруження; але там, де потрібно довчасне напруження, гладка людина нічого не варта. Витривалости нема там, де є огрядність. От візьміть маленьких, жилавих людей: коли потрібно, вчепиться зубами й повисне, як та голодна собака, що за кістку вхопилась. Куди в біса оті гладуни! вони тут зовсім непридатні.

— Це правда, — перебив Луї Савой. — Я знав одну людину: справжній буйвол. З ним до річки Сульфур-Крік біг худенький чоловік, на ім'я Лон-Мак-Фейн. Ви, мабуть, знаєте Лон-Мак-Фейна, отого маленького ірландця, з рудим волоссям і постійною усмішкою. І ось вони йшли, та йшли; йшли день-у-день, ніч-у-ніч. Гладун зовсім зморився, частенько лягав на сніг. Маленький чоловічок сердився й кричав на нього, як на малу дитину; він штовхав гладуна, підганяв його, і ледве, ледве прибрели вони до моєї хатини. Три дні лежав під моїми ковдрами отой гладун, навіть не вилазив. Та й гладкий же був! Ще зроду не бачив такої огрядної Скво. Жиру-ж у нього був дійсно, як кажете ви, цілий шар.

— То, мабуть, був Аксель Гундерсон, промовив Принс, — той велетенський скандинавець, що трагічні пригоди потьмарили його смерть. Це справило велике вражіння на інженера копалень. Він, Гундерсон, лежить десь там... — при цьому він махнув рукою в невизначеному напрямку на таємничий схід.

— Так, це теж була найтовстіша людина з тих, що родом з Солоної Води, — додав Бетліс, — але він виняток із загального правила, бо міг зацькувати оленя. А пригадайте його жінку, Унгу. Вона важила всього 110 фунтів, але ж там було саме м'ясо, і ні крихітки жиру.

Своєю витривалістю не поступалася перед ним і навіть перевищувала. Не було того в світі, ні на землі, ні під землею, чого-б вона не змогла зробити, — все вона здобуде для нього.

— Ну, що-ж, вона певне його любила?... — промовив інженір.

— Та ні, не то, вона....

— Послухайте, братва, — перебив Сітка Чарлі, що сидів на скриньці з харчами. — Ось ви все розмовляєте про жир, про гладких людей, про витривалість жінок та їхню любов, — чудово ви про все розмовляєте. Але ось у мене у згадках те, що сталося в країні, коли вона була ще молода, а оселі людські так далеко одна від одної, як зорі на небі. Мені тоді довелося якось мати справу з одним велетенським, гладким чоловіком та ще з однією жінкою. Жіночка була маленька, але серце її було більше від «волового» серця того велетня; до того ж і витривала вона була. Ми мандрували важким, непрохідним шляхом аж до Солоні Води. Холод був лютий, сніг глибокий, голод великий. Але жіноча любов була могутніша над усе. Більше словами скажеш.

Він змовк і почав сокирою рубати лід. Кусочки льоду він кидав у посуд, що стояв на печі; там розтавала вода для пиття.

Всі поприсувалися ближче до вогню, а той, що на корчі страждав, підшукував найзручніше місце для свого здеревенілого тіла.

— Повинен вам сказати, братва, — оповідав далі Сітка Чарлі, — що моя кров — це кров червона, сивашська, але серце моє — біле. До першого спричинився гріх моїх батьків, а до другого — добродетель моїх друзів. Коли я ще хлопчиком був, передо мною відкрилась велика істина. Я

взнав, що землю дано вам і подібним до вас, і що сиваші не можуть тягатися з вами.

Карібу й ведмеді вигибають, загине і сиваш. Ото ж я й прийшов до тепла й сів межі вами, біля вашого вогню, і став вашого табору. Багато де-чого бачив я на своєму віку, багато попоїздив великими шляхами й стрічався з людьми різних рас. Через те й дивлюся на речі, як ви; так само, як і ви, суджу про людей і міркую. Отож, гостро висловлюючись про когось із вас, я добре знаю, що цим вас не ображу. І коли похвалю кого-небудь із племені, батькового, то ніхто з вас не наважиться сказати, що Сітка Чарлі — сиваш, що в очах йому світиться брехня, а на язиці слова не шляхетні. Чи ж не так?

Всі, як один, погодилися з ним.

— Так ось у чім річ. Ця жінка була Пасук. Я її чесно купив у племені, що живе на узбережжі, а зветься це плем'я Чількут. Серце моє не лежало до цієї жінки, і я не звертав ніякої уваги на її зовнішність. До того-ж і соромлива була вона й боязька, як взагалі буває це з дівчатами, які вперше попадають в обійми чужинця, що його вони ніколи не знали й не відали. І так, як оце я вам сказав, в моєму серці не знайшлось місця для неї. Я задумав велику мандрівку, і мені тільки потрібно було, щоб хтось нагодував собак та помагав мені гребти, коли річкою доведеться плисти. Одна ковдра вкриє двох, тому я вибрав собі Пасук. Здається, я вам ще не казав, що був на урядовій посаді. Як ні, то запам'ятайте це. Отже взяли мене на військовий корабель. Трапив я туди з саньми, собаками й консервами; поїхала зі мною і Пасук. Ми прямували до зимової льодової межі Берингового моря, де нас і виса-

дили усіх: мене, Пасук і собак. Уряд дав мені грошей, бо я був його слугою; дали мені карти земель, що їх ще з роду не бачило людське око, а також різні листи. Листи ці були запечатані, захищені від непогоди. Я мав їх передати на китоловні кораблі в Льодовитому Океані, що застрягли між криг великої ріки Мекензі. Ну, й велика ж ця ріка Мекензі, але все-ж таки нема більшої від Юкона, матери всіх рік.

— Але це все дурниці, бо моє оповідання не стосується ні китоловних кораблів, ні зими серед крижаних гір, перезимованої там, на березі Мекензі. Згодом, на-весні, коли дні подовшали і сніг корою взявся, ми поїхали на південь, Пасук і я, в країну Юкона. Важко було нам мандрувати, але сонце полегчувало нам шлях. Як я вже сказав, країна та була пустельна. Ми мусіли плисти проти води, гребучи то веслами, то жердиною, нарешті дісталися Сорокової Милі.

— Приємно було знову бачити білі обличчя, тому ми окошились на березі. Зима була люта. Темрява й холод насувалися на нас, а з ними й голод. Агент Компанії видав на кожного їдця по сорок фунтів муки і по двадцять фунтів сала. Бобів не було. Собаки заводили; люди всі страшенно зголодніли, обличчя їм поморщились. Дужі люди підупадали на сили, кволі вмирали. Чимало було серед них і цинготних.

— Одного разу, зібрались ми ввечері у коморі. Дивлячись на порожні полицки, ще більше відчували ми порожнечу у шлунках. Розмовляли тихо, при світлі вогню, бо свічки ми відклали для тих, хто ще міг прожити до весни.

Обміркувавши наш стан, ми порішили, щоб один із нас поїхав до Солоної Води сповістити світ про наше горе. Тоді відразу всі звели очі на мене, бо мали мене за досвідченого мандрівника. Сімсот миль до Місії Гейнс, — промовив я, — і кожний цаль цього шляху треба пройти на лижвах. Дайте мені найкращих собак і добрих харчів, то я поїду туди. Пасук теж поїде зі мною.

Всі на це погодились. Але тут підвівся один із них, Довгий Джеф, янкі, широконосий, мускулястий. Почав хвалитися, що теж багато мандрував: вигодуваний на молоці буйволів, змалку вже їздив на лижвах. Він хотів іти зі мною: якщо я загину в дорозі, то він — мовляв — дасть знати у місію.

— Я був ще молодий, і не знав, що-то за люди ті янкі. Звідки ж було мені знати, що той гладун янкі — хвалько, і що янкі, які себе вславили великими вчинками, завжди тримали язик за зубами. Отож узявши найкращих собак і харчів, ми всі троє — Пасук, Довгий Джеф і я — подалися геть.

Я знаю, що багатьом із вас доводилось незайманим снігом утоптувати шлях; працювали ви й жердиною і звикли до крижаних гір. Тим то я й мало говоритиму про нашу працю, — скажу лише, що іноді доводилось проїздити по десять миль у день, а іноді й по тридцять, але здебільшого тільки по десять. Харчів було замало, і вже на початку подорожі ми обмежували собі пайку. Собаки так-сяк пленталися, і на Білій річці, замість трьох саней, у нас залишилось тільки двоє. А проїхали ми всього лише двісті миль. Старалися використати все: дохлі собаки йшли на споживок живим.

Ні людського сліду, ні клубочка диму не

бачили ми аж до самого Пелі... Тут я думав розжитися харчами і залишити Довгого Джефа, що скиглив і був уже здоровий, натрудивши собі ноги. Однак, я тут розчарувався. Сам агент був ледве живий: у грудях йому хрипіло, очі блищали; а комора його була порожня. Він нам показав і порожню комору місіонера, і могилу його, камінням закидану, щоб не добулися собаки... В Пелі залишилася ще горстка індіців, та й то старих і малих між них уже не було; ясно, що мало хто доживе до весни. Отак ми з порожніми шлунками й важким серцем поїхали далі. Пів — тисячі миль снігової пустелі ще лежало на нашому шляху до Місії Гайнса, що на березі моря.

Це був час найглибшої темряви, і навіть опівдні сонце не могло підбитися вище лінії небосхилу. Але крижані гори меншали, дорога кращала. Я, що сили, підганяв собак, йшов від ранку до ночі. Я вже казав, що коло Сорокової Милі кожен цаль треба було протоптувати лижвами. А лижви страшенно намуляли нам ноги, аж рани поробилися, і ті рани не заживали. Що день, то біль ставав нестерпучий. Дійшло до того, що одного ранку Довгий Джеф заплакав, як мала дитина. Я постановив його попереду найлегчих наших саней, щоб лижвами протоптував дорогу, але він, щоб вигідніше було, скинув ті лижви; дорога залишалася не втоптаню, бо він своїми мокасінами робив лише в снігу глибокі діри, куди застрягали собаки й мало ніг собі не калічили. Я сказав йому кілька гострих слів, — і він обіцяв, що не буде, але обіцянку свою порушив. Тоді я шмагнув його батою; собаки більше не спотикались. Він був немов мала дитина, — і все через те, що мав багато жиру в собі.

А Пасук... Вона, коли Довгий Джеф лежав біля вогню й плакав, готувала їжу, ранком помагала запрягати собак, а ввечері розпрягати. Вона їх рятувала. Завжди була попереду, лижвами протоптуючи дорогу. Я просто вважав, що вона повинна все те робити, і не замислювався над цим, був стурбований іншими справами. До речи мовити, я ще тоді був молодий, мало знався на жінках. Лише згодом, оглядаючись на минуле, я зрозумів її.

А Довгий Джеф став зовсім безпорадний. Собаки були знесилені, а він, отстаючи, потай дивився на сані. Пасук погодилась сама взятися за його сани, так що йому було вже нічого робити. Ранком я, давши йому частину харчів, відрядив його вперед. Ми з жінкою здійняли шатро, зладнювали сані й запрягли собак. В полудень, коли сонце дражнилося з нами, ми його перегнали, і він з слізьми, замерзлими на щоках, знов залишився позаду нас. На-ніч ми улаштувались табором, чесно відклали його пайку харчів і розстелили хутра. Ми також запалили велике багаття, щоб побачив він його здалека. Через кілька годин пришкутильгав і Джеф. З'їв свою пайку, стогнучи і зітхаючи, а тоді заснув. Він не захворів, ні! То він натрудив собі ноги, зморився і від голоду знесилився. Боліли й у нас обох ноги від протоптування, і ми теж зморились і знесилились від голоду, але ж робили ще й іншу роботу, а він нічого. Ото-ж у нього й був той жировий шар, що про нього згадував наш брат Бетліс. Крім того, ми-ж йому чесно відділяли його пайку харчів.

Одного разу ми зустріли двох привидів, що мандрували крізь тишу. То був чоловік з хлопчиком, обидва білі. Рушив лід на озері Ле-Барж, а за ним пішла більша частина їхніх

речей. Кожний з них ніс по ковдрі. По ночах вони розкладали вогонь і так, скоцюрбившись, сиділи біля нього, аж до самого ранку. У них було трохи муки, яку розводили теплою водою і тим підживлялись. Чоловік той показав мені вісім філіжанок муки, — це все, що в них було, а за двісті миль було Пелі, де помирали з голоду. Вони ще сказали, що за ними йшов індієць, що вони чесно ділились з ним, але він одстав. Я не йняв віри тому, щоб вони чесно поділились, інакше-б індієць той не відстав від них. Я не міг їм дати харчів. Вони намагались украсти собаку, — була вона найгладкіша, дарма, що худюща, — але я, націлившись револьвером, нагнав їх. Пішли вони наче п'яні, безмежною пустелею, в напрямку до Пелі.

Залишились у мене тоді тільки одні сані й троє собак — самі лише шкура та кості. Як мало дров, то й вогонь не горить, і в хаті холодно. Так було й з нами. Коли немає що їсти, то й мороз сильніше допікає: обличчя нам до того почорніли і повідморожувались, що рідна мати нас не пізнала-би. Ноги були покалічені. Ранком, протоптуючи шлях, я аж потім обливався, щоб не кричати від болю в ногах: так мені муляли лижви.

Пасук не нарікала, а йшла вперед, протоптуючи дорогу. А Довгий Джеф безперестанку гойкотів.

Течія ріки Тридцята Миля була досить швидка. Вона підлизувала лід знизу, і на річці було багато ополонік, щілин. Одного разу ми догнали Джефа, що ранком поїхав уперед, а тепер тут спочивав. Між нами була велика просторінь води, що її він обійшов доріжкою, надто вузькою для саней. Ми знайшли мостик. Пасук важила дуже мало і пішла перша

з довгою жердиною, тримаючи її попереду для рівноваги, на випадок, коли провалиться. Але вона була легенька, лижви мала широкі і щасливо перейшла на той бік. Потім покликала собак. Але в них не було ні жердин, ані лижв, і вони всі пішли під лід. Я міцно тримався за задок санковий, аж доки полопали сторонки, й собаки зникли під льодом. На них було трохи м'яса, і я сподівався мати на тиждень їжі, а тепер і це пропало.

Другого ранку я поділив решту харчів на три частини, Довгому Джефові сказав, щоб він або з нами їхав, або відставав, — як йому зручніше, бо ми порожняком підемо швидко. Але той почав нити й скаржитись на біль в ногах, і гостро висловився проти товариства. Нам ноги гірше боліли, ніж йому, бо ми працювали з собаками. Довгий Джеф запрягнувся, що ладен скоріше вмерти, ніж іти далі. Тоді Пасук взяла хутро, я взяв горщик і сокиру, і ми думали вже йти. Але, поглянувши на Джефову пайку, вона промовила: — Не слід марно витрачати таку добру їжу на це немовля. Краще йому вмерти. — Тоді я, покивавши головою, сказав: — Ні, товариш завжди залишиться товаришем. — Вона нагадала мені про тих людей, що залишились на Сороковій Милі; їх там було багато і вони вартніші, ніж оцей наш супутник; вони ж звірилися на нас і чекають на весні харчів.

Коли я вдруге сказав: — Ні! — вона раптом вихопила в мене з-за пояса револьвера і в одну мить відрядила Довгого Джефа на лоно Авраамове. Я лаяв її за це, докоряв їй, але вона не каялась і не думала каятися. І в душі я почував, що вона права.

Сітка Чарлі на хвилину зупинився і почав

знову кидати в посуд кусочки льоду. Присутні всі мовчали. На дворі сумно заводили собаки, і від цього аж мороз по тілі пробігав.

— Отак ми йшли обоє по снігу день-у-день — два привиди. Пасук і я. Простували до Солоної Води. Натрапили на індійця, що, відставши, йшов теж до Пелі. Він скаржився, що двоє білих, — чоловік з хлопчиком, — несправедливо поділили харчі, що він уже четвертий день без муки. Що-ночі варив він шматки своїх мокасинів і поїдав. Майже цілком уже з'їв. Родом він був із приморських племен, і Пасук вільно з ним розмовляла його мовою. Він вперше на Юконі і добре ще не знав дороги, але прямував оце до Пелі. Скільки йому ще залишилось іти? Дві ночівлі? Десять? Сто? — він не знав. Повертатися не було вже ніякої рації, треба було йти далі. Він не просив у нас їсти, бо бачив, що й ми в такому-ж стані. Пасук поглянула на нього й на мене, неначе вагаючись, подібно до тієї пташки, що її пташенят спіткала біда. Побачивши це, я промовив на неї: — Цю людину обманули, чи-б не дати нам йому частину харчів? — Очі її аж заблищали радістю, але вона ще довго дивилася на нас обох, потім раптово, стиснувши губи, промовила: Ні! До Солоної Води ще далеко, а смерть чекає нас. Хай краще ота смерть люта спіткає цього чужинця, аби живий був мій чоловік Чарлі...

І той бідолага пішов без нічого крізь велику тишу, в напрямку до Пелі. Усю ту ніч вона плакала. Ще ніколи не бачив я на очах її слізинки. То ж не дим їй очі роз'їдав, бо дрова були сухі. Мене це страшенно здивувало, і я подумав, що її жіноче серце пом'якшало, перетерпівши стільки страждань на шляху.

Життя — дивне явище. Багато я міркував, багато думав про це, але що не день, то дивувався я більше й більше.

Чому ми так жадаємо життя? Адже життя це — гра, і в ній ніхто не виграє.

Жити, це значить гірко працювати й тяжко страждати, аж поки старість підкрадеться до нас важким кроком, і ми складемо руки на холодний попіл погаслого вогню. Ох, важко, важко жити! Страждаючи, вперше зітхає дитина; страждаючи, старець випускає останній свій дух. Дні його сповнені горя й страждань. І не дивлячись на все це, людина спускається в безодню смерті, спотикаючись, падаючи, відвертаючи голову назад, і змагаючись до останньої хвилини. Адже смерть приємна. Тільки життя та всі його діла приносять нам страждання. А все ж таки ми любимо життя й ненавидимо смерть. Як дивно це!

З Пасук ми мало розмовляли протягом наступних днів. Вночі ми, немов мертві, лежали на снігу, а ранками вставали й рухалися далі, як тіні. Та й усе навкруги було мертве. На шляху не зустрічали ми ніяких тварин: ні пташки, ні білочки, ні кролика, нічогосінько не було. Річка мовчала під білою шатою. Соки в деревах позамерзли. Скипень такий-же був, як і тепер. А вночі зорі наче наближались, ставали якимись великими, маячили, танцювали. У день нас наче дражнили облудні сонця. Навкруги справжнього сонця бачили ми багато інших сонців; у повітрі блискало, меретіло; сніг був діамантовим пилом. А навкруги ні тепла, ні звука, — один лютий холод і тиша. Здається, мовилось: ми йшли, неначе мерці, немов уві сні, згубили навіть лік часу.

Обличчя наші звернені були туди, де Со-

лона Во да, серця наші прагнули до Солоної Води, ноги наші несли нас до Солоної Води. Ми отаборилися коло Тахіна, але це не дійшло до нашої свідомости. Наші очі дивилися на Білого Коня, але ми не бачили його. Наші ноги йшли мостиком через Каньон, але не почували цього. Взагалі, ми нічого не почували. Часто, знемігшись падали, але падали завжди з обличчям зверненим до Солоної Води. Всі наші припаси витратились; ми ділились чесно, але Пасук частіше падала, а біля Карібу-Кросінга вона зовсім охляла. Ранком ми не пішли далі шляхом, а лежали під одною ковдрою. В душі моїй було бажання залишитись там і зустріти смерть рука в руку з Пасук, бо я змужнів і зрозумів любов жіночу. Крім того, до Місії Гейнс залишилось миль з вісімдесят; між нею і нами був великий Чількут: аж ген по-над лісами височів його хуртовинами обвіяний шпиль. — Пасук так тихо зі мною розмовляла, що вухо я мусив прикладати до її губ, щоб почути. Тепер, коли вона вже не боялась мого гніву, то говорила мені все, що тільки на серці було. Говорила про свою любов та про багато інших речей, що їх я не міг зрозуміти. Вона казала: — Ти мій чоловік Чарлі, і я була тобі доброю жінкою. Я завжди розкладала для тебе вогонь, готувала їжу, годувала твоїх собак, гребла й протоптувала слід, ніколи ні на що не нарікала. Не говорила, що в оселі мого батька тепліше, ніж отут з тобою, або, що в Чількуті більше їжі. Коли ти говорив, я слухала, коли наказував, — корилася. Чи ж не так, Чарлі?

Я відповів: — Так, це дійсно правда.

Тоді вона казала далі: — Коли ти вперше приїхав до Чількуту, то навіть не поглянув на

мене, а купив мене, як ту собаку, і забрав мене з собою; серце моє скам'яніло тоді й обурилось проти тебе. Жах обгорнув мене. Але це було давно. Ти ж для мене був добрий, Чарлі, як добрий господар до своєї собаки. Твоє серце було холодне, і в ньому не було місця для мене, але ж ти поводився зі мною гаразд, і твої вчинки були справедливі. Я була з тобою, коли ти робив відважні діла і орудував ризикованими підприємствами. І ось, рівняючи тебе до чоловіків наших племен, я бачила, що вони ставилися до тебе з великою повагою. Слово твоє було мудре, а язик правдивий. І почала я пишатися тобою, аж серце моє ущерть налилося любов'ю до тебе, і всі мої думки належали тобі. — Ти для мене був, немов те літнє сонце, що ніколи не покидає неба, а ходить по золотому колу. Куди-б я не поглянула, я всюди бачила сонце. Але серце твоє, Чарлі, залишалось холодним, і не було там місця для мене.

І я відповів: — Так, це правда: воно було холодне, і в ньому не було місця для тебе. Але той час уже минув. Тепер серце моє подібне до весняного снігу, коли його пригріє сонце. В ньому — велика відлига й велика зміна: неначе весняні струмочки дзвенять у ньому, розпускаються пуп'янки і все зеленіє. В ньому перекликаються куріпки, і чути пісні ріполовів, бренить у ньому дивна музика, бо зима минула, Пасук, і я спізнав любов жіночу. — Вона всміхнулась і поворухнулась, щоб я пригорнув її ближче до себе, а тоді промовила: — Я рада. Потім довгий час лежала спокійно, тихо дихаючи, а голова її була на моїх грудях. Прошепотіла: — Шлях тут кінчається, і я стомила. Але спочатку хочу поговорити про інше.

Це було ще за давнього часу, коли я ще дівчинкою була у Чількуті і гралася сама серед шкіряних тюків, у хаті своїх батьків. Чоловіки тоді полювали, а жінки й хлопчики возили м'ясо побитого звіря. Це було на-весні, я була сама. І раптом у хатину заглянув великий, рудий ведмідь, що тільки-но прокинувся від довгої зимової сплячки; голодний, з обвислою шкірою на кістяку, він просунув голову і ревнув: — У-уф! — Брат мій саме повертався з першими саньми, навантаженими м'ясом. Він напав на звіря з головошкою, а собаки, як були запряжені, так і кинулись на ведмедя. Зчинився великий галас і метушня. Вони попадали в вогонь; тюки геть порозкидали, й шатро перевернули. Нарешті, брат убив ведмедя; він лежав мертвий; братові пальці так і залишились у ведмедячій пашечі; лице його було подряпане до крові. Так ось, згадай індійця на шляху, що йшов до Пелі. То був мій брат. І я відмовила йому, не давши й шматка хліба. Він так і пішов голодний.

Отака була, друзі мої, любов Пасук, що вмерла на снігу, поблизу Карібу-Кросінга. Це була могутня любов: вона відмовила дати братові шматок хліба за для людини, що повела її тяжким шляхом до загибелі. Та цього мало: любов цієї жінки була така, що вона навіть сама собі в усьому відмовляла. Перед тим, як заплющити очі в останнє, вона взяла мою руку й підклала під своє хутро. Там біля пояса, я намацав повну торбину і лише тоді зрозумів причину її смерті. День при дні ми нарівно ділили свою пайку, все до останнього шматочка; і що-ж, вона з'їдала лише половину. Другою половиною набивала ту торбину.

Пасук промовила: — Мій шлях кінчається тут,

а твій шлях, Чарлі, піде ще далі, далі, через великий Чількут, вниз до Місії Гейнса й до моря. І йде той шлях ще далі далі, при світлі багатьох сонців, через невідомі країни і невідомі води. Він багатий на роки, шанобу й славу велику. Зустрінеш ти чимало жінок, добрих жінок, але ні одна тебе не кохатиме так, як кохала Пасук.

Я знав, що жінка правду каже. Божевілья напало на мене, і відкинувши торбинку з харчами, я запрягнувся, що далі не піду. Стомлені очі її сльозами заволіклись і стали якісь лагідні. Вона мовила: — Чарлі Сітку завжди всі шанували, і слово його було завжди правдиве. Невже ж він тепер, так близько від Карібу-Кросінг, забувши про честь, верзе нісенітницю? Невже він забув тих людей, на Сороковій Милі, що дали йому найкращих собак і харчів? Пасук завжди пишалася своїм чоловіком. Хай же він опам'ятається, прив'яже свої лижви та йде далі, щоб я й далі могла пишатися ним.

Отак вона й заснула в моїх обіймах, заснула навіки. Підвівся я, підняв торбину з харчами, прив'язав лижви і, спотикаючись, поплентався далі. Коліна мені підсікались, голова паморочилась, у вухах гуло, а перед очима плахували іскри. Я спогадав своє дитинство. Був я на потлачі, індійському бенькеті, голосно співав і танцював під спів хлопців та дівчат, під гуркіт барабанів, зроблених із моржевої шкіри. Пасук, тримаючи мене за руку, йшла поруч мене. Коли я лягав спати, вона мене будила, коли спотикався і падав, підводила мене. Коли я збивався з дороги в глибокий сніг, вона навертала мене на шлях. Немов з потьмареним розумом людина, що бачить примари, або немов людина, з розумом запа-

мороченим від вина, добився я до Місії Гейнса, що на березі моря.

Чарлі Сітка відгорнув поли шатрянi. Був полудень. На півдні, ледве черкаючись похмурого пасма Гендерсонових гір, стояв холодний сонячний диск. Обабіч палали облудні сонця. В повітрі розпорошувалася блискуча паморозь. На шляху, нашорошивши зашершенілу щетину, сидів вовкодав. Підвівши довгу морду до неба, заводив протяжно і жалібно.

ТАМ, ДЕ ШЛЯХИ РОЗБІГАЮТЬСЯ

Невже я повинен поїхати
звідци,

А ти, моя любо, залишишся
тут?

(Швабська нар. пісня).

Обличчя того, що співав, було ясне, очі веселі. Він нагнувся, долляв трошки води в горщик з вареним бобом, а потім підвівся, взяв головешку й почав відганяти нею собак, що обступили скриньку з харчами й кухонним приладдям. Його очі були блакитні, довге волосся — золотисте, аж радісно було дивитися на його веселе обличчя. Тьмяним рогом світив молодик по-над білою лінією сосон, що під сніговими шапками дрімали, кільцем оточивши табір і немов відділивши його від іншого світу.

Височінь була така ясна й холодна: зірки миготіли, дрижали, тріпотіли. На південному сході бліде, зеленувате світло віщувало, що ось-ось почнеться урочистий бенкет північного сьйва.

На ведмежій шкірі, що правила замість ліжка, лежало два чоловіки. Під шкірами на снігу був шар соснового гілля, дюймів шість завгрубшки. Ковдри були згорнені. За їхніми плечима для захисту, між двома деревами, під кутом у 45°, нап'ято полотнище. Воно затримувало і відкидало теплове проміння багаття на шкіри.

Ще одна людина сиділа на санках, що стояли поблизу вогню, і лагодила свої мокасини.

Праворуч була купа мерзлого нарінку і примітивний коливорот: ознака того, що тут щоденно від ранку до вечора працювали, шукаючи золотого піску. Ліворуч сторцем стояло чотири пари лиж: мандруючи пустелею, люди втопували ними сніг.

Якось чудно залунала зворушлива швабська народня пісня під холодними північними зорями, навіваючи сум на людей, що сиділи коло багаття, відпочиваючи після важкої денної праці. Вона сповнила їм серця глухим болем і тугою, — якимсь прагненням, що нагадує голод: їхні думки полинули ген-ген за пасмо гірське, до країни сонця.

— Зигмунде, замовчте, бійтеся бога! — гукнув хтось із товаришів.

З мукою зіпились його руки; щоб ніхто цього не бачив він заховав їх у бганки ведмежої шкіри, що на ній спочивав.

— А чому-б то, Дейв Верце, мені не співати? — запитав Зигмунд. — Чому не співати, коли серце радіє!

— А тому, що нема на це причин. Погляньно, мій друже, навкруги й згадай про ту їжу, що нею ми споганювали наші тіла протягом цих дванадцяти місяців, про те, як ми жили, працюючи мов ті тварини.

Почувши ці докори, золотоволосий Зигмунд повів очима навколо, побачив зашершенілих собак, побачив, як парою брався віддих людський.

— А чому-б серцю не радіти? — промовив він і засміявся. — Тут усе гаразд, усе чудове. Що-ж до їжі... — Він зігнув руку й погладив напружені м'язи.

— Якщо ми жили й працювали, як тварини, то хіба нагорода за це не була царська? Адже кожне відерце дасть нам не менше, як двадцять доларів; то ж шар золота вісім футів завтовшки. Це — новий Клондайк, і ми це знаємо. Ось Джеймс Гоз, що лежить поруч вас, знає і не скаржиться. Мовчить і Гічкок. Як та стара баба, лагодить мокасини, і чогось чекає. Лише ви один не вмієте дочекати до остаточної весняної промивки. Тоді ми всі забагатіємо, забагатіємо, як царі, тільки біда, що ви не вмієте чекати. Вас тягне назад до Сп.-Штатів. Мене теж туди вабить, адже я там народився, але-ж я вмію чекати, і чекати не важко, коли бачиш, як золото, що не день, то більше його жовтіє, як олії в олійниці. Ви ж прагнете кращого життя; мов та дитина, плачете за ним. Так ось, чому-ж мені не співати:

Через рік, як виноград поспіє,
Я додому повернусь,
Справимо тоді весілля,
Я до тебе пригорнусь.

Через рік, як виноград поспіє...
Ой, минають швидко дні!
Справимо тоді весілля,
Тільки вірна будь мені.

Собаки наїжились, загарчали й присунулись ближче до вогню. Почулося скрипіння плетяної лижви, зашарудів сніг — немов хтось цукор просівав. Зигмунд, урвавши спів, закликав і шпурнув головешкою в собак. В освітлене коло вступила якась постать, одягнена в хутра. То була індіанка. Вона скинула лижви, одкинула відлогу своєї парки із білячих шкірок і підійшла ближче до вогню. Зигмунд і люди, що сиділи з ним на ведмедячих хуторах привітали її, звичайним гелло. Гічкок навіть трохи по-

сунувся на своїх санях, щоб було дівчині де сісти.

— Ну, як ся маєш, Сіпсу? — запитав він, на її лад ламаючи англійську мову і домішуючи до неї чінухські слова. — Я чув, що в таборі вашому страшенно голодують. А чи не знайшов ще ваш знахур причини, через що дичини так мало, і чому немає лосів?

— Так воно й є: дичини дуже мало; будемо собак поїдати. А ворожбит-знахур вже знайшов причину цього зла; завтра принесе жертву й очистить табор.

— А кого ж це принесуть у жертву. Новонароджене немовля, чи яку-небудь нещасну скво, стару й непотрібну вже для племені, якої раді б усі позбутися?

— Ну, нічого подібного. Біда надто велика, тому він вибрав нікого іншого, як дочку вождя, нікого іншого, як мене, Сіпсу.

— Сто чортів! — Гічкок поволі вимовив це слово, вийшло воно йому з глибини, повне подиву й розважливого міркування. — Отже, ми тепер стоїмо на роздоріжжі, — ви і я, — провадила далі індіанка цілком спокійно.

— Я прийшла, щоб ми могли ще хоч разочок поглянути одне на одного, тільки разочок...

Родом вона була з первісної породи, і все життя й традиції її були примітивні. Через те стоїчно ставилась до життя, а людську жертву вважала за щось цілком природне.

Сили, що керували денним світлом і темрявою, водами й морозами, розцвітом квіток і зав'яданням листу, розгнівались на людей і вимагали ублагання. Вимагали різними способами: то хтось, на льоду проломившись, потонув в ополонці, то когось лапою згріб ведмедь; а то

хороба якась опала людину в її власній домівлі, кашлем її заморивши: ротом і ніздрями життя вийшло із легенів.

Так чи інакше грізні сили брали собі жертву. Ім байдуже було, в який спосіб її взяти. Ворожбит-знахур знав, чого прагнуть ті сили, вибирав жертву непомильно. І це було цілком природнє. Смерть приходила різними шляхами: так, чи інакше, то був прояв всемогутньої, незбагненої сили.

Гічкок походив з пізнішої, культурнішої раси. Його традиції були менш конкретні, позбавлені побожного страху.

— Цього не буде, Сіпсу!—сказав він,—ти ще молода, і твоє життя недавно розцвіло. Знахур,—дурень, вибрав не те, що треба. Цього не буде!

Вона, всміхаючись, відповіла.

— Життя не ласкаве з багатьох причин. По-перше створило нас не однаковими: тебе білим, мене—червонотварю. Далі воно схрестило наші шляхи, а тепер розділяє, і ми нічого не можемо вдіяти. Вже раз трапилося так, що боги розгнівались, тоді саме ваші брати прийшли до нашого табору. Їх було троє. Дуже й білі. Вони так само сказали, що жертви не буде. Але їх швидко не стало, і жертву принесено.

Гічкок, кивнувши головою, голосно мовив:

— Чи ж чули ви, товариші? Індійці збираються принести в жертву Сіпсу. Що ви скажете на це?

— Верц і Гоз поглянули один на одного, але нічого не промовили. Зигмунд, нахиливши голову, гладив собаку. Цього пса він привіз з собою з дому і любив за розум.

Його подарувала одна дівчина, яку Зигмунд часто згадував; на грудях у себе він носив її

медальйон, і це часто надавало йому охоти до співу. Так ото й подарувала йому дівчина собаку, коли вони розлучалися. Він залишив її, а сам подався в північні краї.

— Ну, що ж ви скажете? — знову спитав Гічкок.

— А може це не так серйозно? — розважаючи, відказав Гоз. Може це просто дівчача казка?

— Справа не в цьому!

Оця їхня байдужість страшенно обурила Гічкака.

— Якщо це правда, то яких же заходів ми вживемо?

— Я не вбачаю ані одної причини, щоб нам утручатися у цю справу, — промовив Верц. — Коли це дійсно так, то так воно, мабуть, і повинно бути. Цей нарід звик до цього. Це — їхня релігія, і нам до цього ніякісінького діла. Наше діло — здобувати золото, а потім залишити цю прокляту від бога країну. Тут тільки звірі можуть жити. Ну, а хіба-ж оці чорні чорти далеко відійшли від звірів? Та й до того наше втручання буде зовсім кепською політикою.

— Так це ж те саме, що я кажу, — погодився Гоз. — Нас тут всього чотири чоловіка, та ще ми так далеко від білих людей, мало не за триста миль від Юкона. Що можемо ми вдіяти проти півсотні індіців? — Сваритися з ними ми не можемо, бо доведеться залишити цю країну. А будемо битись, то загинемо. Та й до того ми напали на добре місце, де золота задосить, — що до мене, то я нізашо його не покину.

— І я так само, — додав Верц.

Гічкок нетерпляче обернувся до Зигмунда, що тихенько наспівував:

Через рік, як виноград поспіє,
Я додому повернусь...

— Ось що, Гічкок! — промовив він на-
решті: — Що вони кажуть, те й я. Коли шіст-
десят хлопців порішили на тому, щоб зарізати
дівчину, то що ми можемо вдіяти? Наскочать,
і з землі нас зітруть. А яка користь з того?
Вони все таки з дівчиною зроблять те, що
хотять. Не рація йти проти народніх звичаїв,
коли не чуєшся на силі.

— Адже в нас сила є! — перепинив його
Гічкок; — Четверо білих це однаково, що со-
тня червоних. А здумайте тільки про дів-
чину!

Зигмунд, замислившись, гладив собаку.

— Ото ж я й думаю про дівчину. Очі її
блакитні, як літнє небо, а сміх її подібний до
літньої хвилі, її волосся золотаве, як і моє;
коса її з мою руку завтовшки. Вона чекає
на мене там далеко, у кращій країні. Вона
довго чекала, і я, набравши стільки золота, не
можу його покинути тут.

— А мені то соромно було-б глянути в
блакитні очі дівчини, згадавши, як через мене
загинула дівчина з чорними очима, — глузуючи
промовив Гічкок. — Він з природи мав нахил до
подвигу і товарискости, не любив обміркову-
вати й виважувати свої вчинки, бо кохався в
дії за самої дії.

Зигмунд покивав головою.

— Вам, Гічкок, не вдасться довести мене
до такого безумства. Ваше божевілля не спо-
кусить мене на божевільний вчинок. Треба все
холодно обмірковувати, зваживши факти. Я при-
йшов до цієї країни не для розваги. У цю
справу втручатися нам не годиться. Звичайно,

жалко цієї нещасної дівчини, — але ж це звичай її народу, а ми ж випадково тут опинились. — Вони це робили тисячі, тисячі років тому, роблять це й тепер, робитимуть і далі. До того-ж вони не нашої породи, так само й ця дівчина. Отже, я однієї думки з Верцом і Гозом ..

Раптом загарчали собаки. Зигмунд урвав, наслухаючи: скрипіли лижви; було їх багато.

Один по одному в освітлене коло вогня вступили індіці, високі, мовчазні, похмурі, одягнені в хутра. Їхні тіні фантастично маячили на снігу. Один із них, знахур, раптом заговорив до Сіпсу якимсь горловим голосом. Його обличчя було дико розмальовано фарбами; через плече йому висіла справжня вовча шкіра з обвислою хижою мордою і вищіреними, блискучими зубами. Ні слова ніхто не промовив. Індіці теж мовчали. Сіпсу підвелась; одна й друга нога просковзнула у лижву.

— Прощай, мій чоловіче! — промовила вона до Гічкока. Але людина, що сиділа поруч неї на санках, навіть не поглянула, навіть голови не підвела, коли вони всі юрмою пішли, зникаючи в білій лісовій глибині.

Неподібно до інших чоловіків, Гічкок швидко пристосовувався до обставин, але уважав за недоцільне мати будь-які любовні стосунки з жінками Північної Країни. Його широкий космополітизм ніколи не спонукав його до шлюбного життя з місцевими дівчатами. А якби й сталося навпаки, то це не суперечило-б його життєвій філософії. Просто не трапилось такого випадку. Сіпсу? Так, він радий був порозмовляти з нею за багаттям, але не як чоловік з жінкою, а як доросла людина з маленькою дитиною, щоб тугу трохи розвіяти і

скрасити одноманітне життя. Оце й усе. Проте був у йому таки гарячий струмок лицарської крові, дарма, що предки були янкі, і що виховання він одержав у Новій Англії. Комерційний погляд на життя часто втрачав для нього зміст і суперечив глибоким пориванням.

Отож він сидів мовчазний, схиливши голову. В ньому кипіла якась органічна сила, сильніша за його самого, сильна, як його раса.

Верц і Гоз зрідка поглядали на нього з невиразним, але все-ж таки примітним хвилюванням. Зигмунд теж трохи хвилювався. Гічкок вражав їх своєю непохитною силою; в цій силі вони не раз пересвідчились за їхнього спільного повного небезпеки життя. Отож вони з страхом і зацікавленням чекали, що то він далі чинитиме.

Напружена мовчанка тривала довго; вогонь уже погасав; Верц витягся, позіхнув і сказав, що пора спати.

Гічкок раптом підвівся на весь свій зріст.

— Щоб вам, клятим, у пеклі шкварчати! — Боягузи з курячим серцем! Я кінчаю з вами всю справу. Не хочу й знати вас. — Промовив він це досить спокійно, але в кожному слові звучала сила, кожна інтонація голоса говорила про його наміри.

— Ну, давайте, будемо ділитись, — казав він далі, — робіть так, як для вас краще буде. За нашою умовою, я маю право на четверту частину.

— В мішку вже 25—30 унцій золота. Принесіть сюди вагу, і ми поділимось. А ви, Зигмунде, відділіть четверту частину харчів та відкладіть на бік. Четверо собак належать мені, але мені потрібно ще чотири. Я вам віддам частину свого таборного приладдя за собак та

трохи зайвого струменту. Якщо мало, то додам ще унцій шість — сім золота і зайву рушницю з набоями. Чи погоджуєтесь ви на це?

Зигмунд, Верц та Гоз відійшли в бік порадились. Потім Зигмунд від імени всіх промовив так:

— Гічкок, ми поділимось чесно з вами. Усього ви одержите четверту частину, ні більше, ні менше; це ви можете взяти з собою або залишити. Але що до собак, то вони нам потрібні так, як і вам, а тому ви заберете тільки своїх четверо. Якщо вам непотрібна частина вашого приладдя та струменту, то це вже ваша справа. Хочете — беріть, а не хочете — залишіть тут.

— Буква закону! — глузливо всміхнувся Гічкок. — Ну, що-ж, так і буде, я погоджуюсь. Тільки скоріше. Що скоріше я залишу цей табір і буду як найдалі від цих гадів, то краще для мене.

Поділили все гаразд, без ніяких нарікань. Гічкок, прив'язавши своє мізерне майно до сани, почав запрягати собак. До частини свого приладдя та струменту він навіть не доторкнувся. Проте всеж таки взяв кілька посторонків і кинув на сані. Присутні тільки здвигнули плечима й дивилися йому у слід, аж поки він зник у лісі.

Людина на животі повзала по снігу. Скрізь навкруги височіли шатра індійського табору, з лосиної шкіри пороблені. Десь иноді завие, або загавкає собака. Один навіть наблизився до людини, що повзала на животі. Але людина враз завмерла. Собака ближче підійшов, понюхав, а тоді ще ближче підійшов, аж носом доторкнувся до невідомого предмету, якого за-світла тут не було.

Тоді Гічкок,—бо це ж був він,— раптом піднявся і схопив голою рукою пса за шию; собака навіть не пикнув: мертвий, лежав уже під зоряним небом.

Гічкок добрався аж до шатра ватажкового. Довго пролежав там у снігу, прислухаючись до розмови. Йому конче потрібно було взнати те місце, де була Сіпсу. В шатрі стояв галас; видно, що там було багато народу. Довго про щось сперечалися.

Нарешті, почув він голос дівчини і швидко поплазував туди, де вона сиділа. Розгрібши сніг, трохи просунув голову й плечі під шатро. Коли тепле повітря доторкнулось до його лиця, він, вичікуючи, завмер нерухомо. Ноги і майже все тіло ще були по-за шатром. Він не наслідювався підняти голови і нічого не бачив; тільки по запаху міг визначити, що з одного боку лежить шкіра. Щоб упевнитись, він доторкнувся рукою. З другого боку його обличчя доторкнулось до якогось хутрового одягу, що, мабуть, обкутував якусь людину. Це певне Сіпсу, подумав він собі. Йому страшенно хотілося знову почути її голос, і він нютшті зважився.

Чути було, як змагаються вождь із знахурем, а трохи осторонь плакала голодна дитина. Гічкок, обережно підвівши голову, почав злегка торкатися хутра; він прислухався до віддиху. Був то віддих жіночий. Можна наважитись. Ніжно, але міцно притиснув на хутро, і раптом почув, як жінка здригнулася від цього дотику. Він трошки почекав; чиясь рука спустилась униз і доторкнулась до його кучерів. Ще хвилинка, і жіноча рука ніжно повернула йому лице в гору: він заглянув у вічі Сіпсу.

Вона не розгубилася. Немов випадково міняючи позу, обіперлася ліктем об шкіру й

розправила свою парку. Отже, вона його зовсім заховала. Після цього вона ще більше, наче випадково, нахилилась; він міг уже дихати між її рукою та грудьми. Вона ще більше нагнулась, і вухо її доторкнулось до його уст.

— Як буде зручна хвилинка, ти виходи звідси, шепнув він їй, — підеш снігом до тих сосон, що на закруті річному. Там ти знайдеш моїх собак і сані. Цієї ночі спустимося аж до Юкона. Яку собаку натрапиш по дорозі, хапай і волочи до санок, на той закрут, бо ж їхати доведеться нам швидко.

Сіпсу покивала головою на знак згоди, очі її горіли радістю; вона пишалася, що цей чоловік виявив до неї таку велику прихильність. Як і всі інші жінки її раси, вона народилася, щоб коритися волі чоловічій. І коли Гічкок повторив: — Іди, — він це сказав владно. Хоч вона йому нічого не відповіла, але він знав, що його воля для неї закон.

— Та не турбуйся про упряж собаку, — додав він в останню хвилину, — я чекатиму. Не гай часу. День наганяє ніч, і вона не забариться за-для примхи людської.

Минуло з півгодини. Гічкок чекав уже коло саней. Ногами топтав і махав руками, бо замерз, і враз побачив, що вона йде, ведучи за собою двох собак.

Його пси, побачивши чужих, почали рватися. Він утихомирив їх, почаствувавши добре пужалном.

Вітер віяв у бік табору, і Гічкок потерпав, щоб який-небудь звук не зрадив їх.

— Запрягай їх швидше в сані! — наказав він, доставши упряж для цих двох собак. — Мої вожаки підуть попереду.

Раптом переміщені собаки накинулись на

чужих; Гічкок почав їх розбороняти рушницею, але знявся страшенний галас і рознісся по всьому табору.

— Ну, тепер собак буде вдосталь, — похмуро сказав він, витягаючи з під ремінців сокиру. — Яку-б но я тобі собаку не кинув, ти негайно запрягай її, а поки що обороняй запряжених. Він зробив кілька кроків уперед і став по-між двома соснами. Собаки в таборі зняли страшенний галас. Гічкок уже на них чекав. Аж незабаром щось заманячило. Темна плямка швидко зростала, приймаючи виразнішу форму на тлі білого снігового простору. Це був перший собака, — провідця всієї собачої тічки. Він біг попереду, за вовчим звичаєм, показуючи шлях своїм товаришам.

Гічкок стояв за деревами в тіні. Коли повз нього майнув у повітрі передній собака, він, простягнувши руку, схопив його за ноги й кинув об землю. Потім, давши доброго удара позавуш, кинув собаку Сіпсу. Поки вона запрягала, він захищав сокирою прохід по-між деревами. З усіх боків обступили їх люті індійські собаки, вищіривши зуби і виблискуючи очима. Сіпсу запрягала швидко. Коли вона скінчила, Гічкок знову кинувся наперед, схопив другого собаку і знову кинув його Сіпсу. Це він зробив тричі, аж десятеро собак гарчало в його запряжці. Тоді він гукнув: — Досить!

Але в ту мить з'явився молодий, прудконогий індієць; розштовхуючи собак і спритно орудуючи руками, намагався він підійти до саней. Але Гічкок так зацідив йому дерев'яним прикладом рушниці, що той аж упав на коліна, а потім перекинувся. Свідком цієї сцени був знахур, що біг у слід за ним. Гічкок гукнув, щоб Сіпсу швидше рушала. Почувши її окрик,

оскаженілі звірі так шарпнули вперед, що аж сані підскачили, мало не викинувши її. Боги певне розгнівалися на знахуря, бо шпурнули його поперек дороги. Передній собака збив з ніг, дев'ятеро інших зімняло ногами, а сані переїхали його. Але він швидко скочив на ноги. Невідомо, що б то воно далі було, якби Сіпсу, назад махнувши довгим нагаєм, не влучила його межі очі. Гічкок, доганяючи сані, стикнувся на середині шляху з знахуром, коли той заточився від удару.

Отож первісний теолог повернувся до шатра ватажкового, значно збагативши свій досвід що до кулаків білої людини. Оповідючи всім про те, що сталося, він лютував проти білих тварин.

— Ну, вилазьте ви, лежобоки. Вилазьте звідтіля, досить вам спати. Поки взуєтеся, то й сніданок поспіє.

Дейв Верц, скинувши з себе ведмежу ковдру, підвівся й позіхнув.

Гоз потягнувся і, закотивши рукава, сонно почав розтирати затерплу руку.

— Дивує мене, де це переночував Гічкок, — промовив він, достаючи свої мокасини. Вони аж задеревеніли від морозу, і він швидко, в одних шкарпетках, поніс їх до вогню, щоб відтанули.

— Дуже добре, що він нас залишив, — додав він далі; — хоч правда, був з нього чудовий робітник.

— Та воно так. Але ж був уже занадто властолюбний. Ото-ж то й біда була. Жалко Сіпсу. Мабуть таки дуже він її любить.

— Не думаю. Це просто так собі з принципа. Він гадав, що так не гаразд; звичайно,

мав рацію. Але ж нам не рація було втручатися в цю справу і дочасно звідси викидатися.

— Принцип принципом, воно-то гарна річ, але все має свій час і місце. Краще оті принципи залишити вдома, коли їдеш на Аляску. Чи не так?

Верц присунувся ближче до свого товариша, і вони вдвох почали розминати коло вогню свої мокасини.

— Гадаєте, що треба було йому допомогти?

Зигмунд похитав головою. Він не мав часу відповідати: клопотався біля вогню. Треба було доглянути за кавою, що вже починала закипати; та й сало треба було перемішати, щоб не згоріло. Та ще невідступно на думці була йому дівчина з ласкавими очима, що нагадують літні озера, і він стиха наспівував.

Його товариші всміхалися поміж собою і навіть припинили розмову. Було вже після сьомої, але до світанку ще залишалося години три. Північне сяйво згасло, і табор був оазисом світла серед глибокої темряви. При цьому світлі яскраво вирізнялися три людські постаті. Тиша сприяла Зигмундовому настрою, і він ще голосніше заспівав останній куплет старої пісні:

Через рік, як виноград поспіє...

Раптом тишу нічну розірвав частий випал рушничний. Гоз застогнав, зробив зусилля, щоб випростатись і плюхнув на землю. Верц перевернувся на лікоть, голова йому звисла на груди, а з рота потік кривавий струмок. А Зигмундові золотоволосому пісня у горлі урвалася хрипом; скинувши руки, просто упав він поперек багаття.

Знахур, з підбитим оком, був у кепському настрої. Він посварився з ватажком з-за Верцевої рушниці. До того-ж набрав бобів більше, ніж припадало йому на пайку, та ще забрав собі ведмежу шкіру, — цим викликав велике незадоволення серед своїх підданців. Нарешті, гаяючись за Зигмундовою собакою, що її подарувала золотокоса дівчина, упав у яму й звихнув собі плече.

Пограбувавши до щенту табор білих, індієці повернулись до своїх шатрів. Серед жінок запанувала велика радість, і вони урочисто відсвяткували подію.

Через кілька днів індієські мисливці випадково набрали цілий табун лосів і всіх перебили. Отож знахур ще більшу здобув собі шану, і пішла серед людей чутка, що він таки справді знається з богами.

Собака-вівчарка, подарунок блакитнозорої дівчини, згодом пробралась у спустілий табор, цілу ніч і цілісінький день заводила над трупами білих. Потім вона десь зникла, а через кілька років індієські мисливці стали помічати якусь чудну зміну у вовчій породі: на шерсті з'явились ясного відтінку смуги і плями, яких на вовках ніхто досі не бачив.

ДОЧКА ПІВНІЧНОЇ АВРОРИ.

— Невже ви хочете одружитися зі мною? Та ж ви — ледащо? Ні, ніколи, ніколи ледача людина не буде моїм чоловіком.

Так Джой Моліно висловила свою думку Джеку Герінгтонові, як напередодні простішими фразами і його рідкою мовою висловила була її Луї Савоєві.

— Слухайте, Джой.

— Ні, ні, навіть мені слухати ледачу людину? Дарма тільки витрачаєте час, відвідуючи мою хатину, а більш нічого й не робите. Як же це ви будете здобувати засоби для сім'ї? Чому-ж це у вас немає золотого піску, тоді як у інших його багато?

— Але ж, Джой, я працюю, що сили. Немає такого дня, щоб я не працював на річці, або кудись не мандрував. Ось і тепер я щойно повернувся з дороги, і мої собаки ще навіть не відпочили. Іншим щастить, і вони знаходять багато золота, а мені не щастить.

— Так. Але коли отой одружений з індіанкою Мак Кармак відкрив Клондайк, то чому ви не пішли з ним? Інші пішли і тепер вони багатії.

— Хіба ви не знаєте, що я в той час робив розвідки на верховині Танани, — протестував Герінгтон, — нічого не знав ні про Ельдорадо, ні про Бонанцу; коли довідався, було вже запізно.

— Це інша справа, але все ж таки ви чогось наче осторонь стоїте від цього.

— Що?

— Так. Ви осторонь стоїте. Для вас усе невідомо. Ніколи не буває пізно. Існує ще одна дуже багата копальня на річці Ельдорадо. Людина, що знайшла те місце, поставила там залички, а сама десь зникла. Ніхто не знає, що з нею сталося. Протягом шістдесяти днів ніхто не може претендувати на ту дільницю. Незабаром інші люди, сила силенна людей, поспішать, щоб захопити ту копальню. Буде-ж тоді гонитва! О, мов той вітер помчать вони туди. Хто перший прийде, буде багатіший. Досить матиме їжі на свою сім'ю.

Герінгтон намагався не зрадити, що вельми зацікавився тою звісткою.

— А коли кінчиться термін? Яка ж то дільниця? — запитав він.

— Я також говорила про це вчора ввечері Луї Савоеві, — далі казала вона, не звертаючи на нього уваги. — Думаю, що він виграє.

— А ну його до біса, того Луї Савоя!

— Отож, Луї Савой ще вчора ввечері в моїй хатині казав: Джой, я — людина сильна. У мене добрі собаки. Я — витривалий. Я вийду переможцем. Чи тоді ви одружитесь зо мною? А я йому відповіла...

— Що ж ви йому сказали?

— Я сказала, що коли Луї Савой вийде переможцем, то матиме мене за дружину.

— А якщо не він переможе?

— Тоді Луї Савой не буде батьком моїх дітей.

— А якщо я виграю.

— Ви виграєте! Ха, ха, ха! Та ніколи. — Сміх Джой Моліно хоч був уїдливиий, але приє-

мно було його слухати. Герінгтон не звернув на нього ніякої уваги, бо давно до нього звик. Та й до того Герінгтон не був винятком. Вона так само мучила всіх своїх коханців. Але ж красуня вона була в цю хвилину: уста її розтулились, обличчя пашіло від кусючих поцілунків морозу, а в очах світилася та звабливість, що лише жіночим властива очам. До неї лащились собаки, а передовий, Вовчий Зуб, ніжно поклав їй довгу морду на коліна.

— А якщо я виграю? — домагався Герінгтон.

Вона поглядала то на собаку, то на коханця.

— Ну, що ти скажеш, Вовчий Зубе? Якщо він справді буде сильним чоловіком і пред'явить свої папери, чи вийдемо ми заміж за його? Ну, що ти скажеш на це?

Вовчий Зуб нащурих вуха і загарчав на Герінгтона.

— Дуже холодно, — раптом додала вона з жіночою непослідовністю, підвівшись на ноги й підтягуючи упряж. Її коханець уперто дививсь на неї. Ще з першої хвилини їхнього знайомства вона ним керувала, як хотіла, але це йому ще більше наддавало терпеливості.

— Гей, Вовчий Зубе! — гукнула вона, скочивши на сані: — Вйо!

Герінгтон стежив очима, як летіла вона вниз шляхом до Сорокової Милі. На роздоріжжі, там, де шлях проходив через річку до Форта Кудагі, вона спинила собак і обернулася.

— О, містере Ледащо! — гукнула вона йому. Вовчий Зуб каже, що коли вийдете переможцем, тоді я — ваша дружина.

Незабаром пішла поголоска, і люди на Сороковій Милі, що раніше закладалися, кого з двох коханців вибере Джой Моліно, тепер

почали закладатися, хто з них переможе на наступних перегонах.

Табор поділився на дві партії. Усіх сил і засобів уживала кожна, щоб дати спроможність своєму улюбленцеві зайняти перше місце. Почали вишукувати найкращих собак, яких мала країна, бо переважно від добрих собак залежав успіх. Вони то й стануть у великій пригоді майбутньому переможцеві. Йшлося не тільки про жінку, найбільшу на світі красуню, але й про копальню, вартістю, принаймні, в мільйон.

Цієї осені, коли прийшла звістка, що Мак-Кармак знайшов золоті копальні на Бонанці, вся Долішня Країна, Серкл Сіті та Сорокова Миля подалися вверх Юконом; поїхали усі, крім тих, хто, як Джек Герінгтон і Луї Савой, були на розвідках на заході. Затички ставилося, де попало: і на оленіх пасовиськах, і на річках. І ось випадково на нечуваному місці, на річці Ельдорадо, Олаф Нельсон пред'явив свої права на п'ятьсот лінійних футів; він теж забив свій кіл, як це вимагалось, і потім зник. В той час найближча контора записів містилася в поліцейських казармах у Форт-Кудаті, якраз через річку від Сорокової Милі, але коли розійшлась чутка, що ріка Ельдорадо — справжня скарбниця, то швидко виявилось, що Олаф Нельсон не поїхав униз Юконом, щоб зареєструвати свою власність.

Люди пожадливіми очима поглядали на покинуту дільницю, де, як вони знали, тисячі-тисячі доларів тільки чекають лопати і шлюзів. Однак, вони не сміли і торкнутися їх; існував закон, що коли поставлено затички, то дається ще шістдесятиденний термін, щоб закріпити своє право на власність. Коли вийшов речі-

нець, а дільницю ще не зареєстровано, то оголошувалось, що вона — нічия. Всім відомо було, що Олаф Нельсон зник, і десятки людей готувалося до перегонів до Форта-Кудагі, щоб захопити собі копальню.

Але на Сороковій Милі змагання було обмежене. Ввесь табір віддав свою енергію на те, щоб вирядити Джека Герінгтона і Луї Савоя, і не було нерозсудливої людини, що самотужки пішла би змагатися з ними.

До контори записів було сто миль, і було вирішено, що обидва змагачі матимуть чотири підгони, які буде розміщено вздовж шляху. Звичайно, останній підгін повинен був розв'язати справу, тому для останніх двадцяти п'яти миль відповідні прихильники намагались придбати найдужчих собак. Змагання обох партій було таке завзяте, що на собак стояла нечувана ціна, якої ще не знала історія країни. Отже, погоня за собаками ще більше звернула загальну увагу на Джой Моліно.

Вона не тільки була причиною всьому, але ще й мала найкращих собак, яких можна знайти між Чількутом та Беринговим морем. Як провідця всіх собак, Вовчий Зуб не мав собі рівного. Людина, що її сані він повезе на останньому перегоні, обов'язково виграє. Не могло бути ніякого сумніву. Проте, суспільство мало вроджене почуття такту, і ніхто ні разу не натякнув Джой про Вовчого Зуба. Обидві партії втішали себе тим, що коли не достанеться він одному, то не дістанеться й другому. Але така вже чоловікові судилася доля щаслива: пройти крізь життя, не збагнувши всіх хитрощів і підступів жіночих. Отож і на Сороковій Милі ніхто не вгадав бісового замислу Джой Моліно.

Згодом вони сами признавались, що недооцінювали цю чорнооку дочку Аврори. Її ж батько торгував хутрами в цій країні ще тоді, коли вона їм і не снилась, не мріялась. Джой Моліно і світ уперше побачила під мерехтливим північним сяйвом. Хоч і народилася вона в такій примітивній обстанові, але не позбавлена була проникливості жіночої, що вгадувала вдачу чоловічу. Цілком свідомо того, що бавиться чоловіками, вона не знала сама, яка ця гра її мудра, глибока і спритна. Люди бачили тільки те, що поставлено на карту. Аж до самого кінця вона їм морочила голови, і лише тоді, як пішла вона з останнього козиря, можна було підвести підсумки.

На початку тижня увесь табір вийшов виружати в дорогу Джека Герінгтона та Луї Савоя. Вони точнісінько розрахували час, бо їм треба було прибути на дільницю Олафа Нельсона за кілька днів до кінця терміну, щоб самим відпочити, і щоб собаки сили набрали для першого перегону. Дорогою вони зустріли людей із Давсона, що розміщали вздовж шляху собачі запряжки.

Через кілька днів по від'їзді чемпіонів, Сорокова Миля почала висилати свої підгони: на сімдесятп'яту, п'ятдесяту і двадцятьп'яту милю.

Собаки для останнього перегону були чудово підбрані; перед тим, як мала вирушати ця запряжка, весь табір при 50⁰ морозу протягом години оглядав їх, обмірковуючи їхню вартість. В останню хвилину Джой Моліно раптом з'явилася на своїх санях. Вона підійшла до Лона-Мак-Фена, якому доручено запрягати Герінгтонових собак, і заговорила до нього. Від несподіванки лице йому так витяглося, що люди, які здалека дивилися, одразу зрозуміли,

що має статися щось над міру важливе. Він швидко випряг Вовчого Зуба з її саней і запряг його спереду Герінгтонової запряжки, а тоді погнав собак шляхом на Юкон.

— Бідний Луї Савой! — казали люди. А Джой Моліно, зухвало блиснувши чорними очима, поїхала назад до батькової хатини.

Наближалася північ на ділянці Нельсоновій. Кілька сот чоловіків, одягнених у теплі хутра, чекали на дворі при 60° морозу; їх не спокушали ні теплі хатини, ні м'які ліжка. Цілі десятки їх уже мали на руках готові паперці для сповіщень, і собаки в них були під руками. Загін кінної поліції капітана Констянтина уважно стежив, щоб не було ніяких порушень закону. Видано наказу, що ніхто не сміє забити колика, заким не спливе остання хвилина. В північній країні такі накази мають силу наказу Єговиного, і звістка про них швидко розповсюджується по всій країні.

Погода була ясна й холодна. Північне сяйво розмальовувало небо тремкими, мінливими фарбами. Рожеві хвилі холодного блискотіння перепливали через зеніт; величезні блискучі смуги зеленувато-білого кольору затемнювали зорі: немов чиясь велетенська рука спорудила пишну арку над полюсом. Дивлячись на цю величну картину, вовкодави заводили, як заводили їхні предки давніх часів. Поліціант, у ведмежій шкірі, виступив уперед з годинником у руці. Люди метушились коло собак, підіймаючи їх на ноги, розплутуючи й підтягуючи посторонки. Змагачі наближались до межі, міцно затиснувши в руках свої заяви й кілки. Вони так часто вже переходили за ту межу, що могли б іти, заплющивши очі. Поліціант звів руку. Ски-

нувчи з себе зайві хутра й ковдри, затагнувши міцніше пояси, люди чекали.

— Пора!

Шістдесят пар рук скинули рукавиці; стільки-ж мокасинів міцно вперлися у сніг.

— Марш!

Всі раптом розбіглись по широкому просторі. З усіх чотирьох боків дільниці почали забивати кілки по кутках і посередині, де стоять центральні стовпи. Потім поскакували на сані і враз рушили замерзлою рікою. Знявся гармидер і галас, — ціла метушня. Санки стикалися з санками, упряж чепляла за упряж; собаки, наїжившись, клацали зубами. Вузька річечка вся була загачена. Удари батогів сипались і на людей, і на псів. Метушню ще збільшувало те, що кожний учасник мав при собі гурт товаришів, які намагались визволити його від цього натовпу. Але помалу то одні, то другі санки вискакували на рівне і, стрілою помчавши, швидко зникали в темряві навислих берегів.

Джек Герінгтон, заздалегідь передбачавши цю метушню, спокійно чекав коло своїх саней, поки все вгамується. Луї Савой, уважно стеживши за своїм супротивником, одним із найкращих їздців на собаках, за його прикладом теж став біля своїх саней. Лише, коли галас затих у далені, вони теж рушили. Миль з десяти проїхали вниз до Бонанци, заким наздогнали передніх. Галасу вже не було, але й ніякої змоги перегнати. Відстань між полозками санковими була шіснадцять цалів, а дорога була завширшки — вісімнацять цалів. Колія від постійної їзди осіла майже на цілий фут і становила собою справжню канаву. Обабіч простягався покрів м'якого, блискучого снігу. Коли

людина, намагаючись обігнати, звертала в бік, собаки провалювались у сніг і вже не могли йти, а повзли, як слимаки. Через те й люди лежали на своїх санях, терпляче вичікуючи кращої дороги. Така одноманітна дорога тяглась аж протягом п'ятнадцяти миль униз від Бонанци і Клондайка, аж до самого Давсона, де санки виїхали на Юкон.

Тут чекав перший підгін. — Але Герінгтон і Савой змінили своїх собак за дві милі далі. Скориставшись з тої метушні, що виникла, коли всі міняли санки, вони перегнали більшу половину мандрівників. Чоловіків з трицять було ще попереду їх, коли вони виїхали на широкий Юконів простір. Ось тут і почалося змагання. Коли ріка в-осени замерзла, між двома величезними крижаними загатами залишилася завширшки з милю широка водяна просторінь. Течія була швидка, а тому крижаний покривець утворився лише недавно. Отож тепер ця поверхня була гладенька, тверда й слизька, як паркет. Виїхавши на цей блискучий лід, Герінгтон зараз же став навколюшки, рукою притримуючись за санки. Батіг його так і свистів над собаками, а з уст йому злітала виборна лайка. Запряжки розсипались по слизькій крижаній поверхні, — кожна намагаючись випередити інших. Але з пожильців Півночі мало хто так спритно керував собаками, як Джек Герінгтон. Він поволі почав переганяти всіх. Луї Савой в розпачі напружував усі свої сили, щоб не відстати. Його собаки ступали у слід супротивникові.

Посередині цієї дзеркальної дороги з-під берега вискочив їхній підгін. Але Герінгтон не зменшив ходу. Виждавши слушного моменту, коли нові сані стали врівень з ним, він, йойк-

нувши, просто перестрибнув. Погонич тих санок миттю скотився у сніг.

Луї Савой те саме проробив з своїм підгоном. Покинуті запряжки стикнулися з іншими, і сталася на льоду ціла метушня. Герінгтон надав ходу. Савой не відставав. Доїжджаючи до кінця дзеркальної поверхні, вони летіли вже врівень з чужими саньми, що вели перед. Виїхавши на вузьку дорогу між розсипчастими сніговими берегами, вони вже були на чолі перегонів; Давсон постерігав їх при світлі північного саява; люди казали, що все пророблено спритно. Коли мороз доходить 60°, людям потрібний рух, або вогонь. — Отож і Герінгтон з Савоєм згадали старовинний звичай «їхати й бігти». Стрибнувши з саней і тримаючи в руках віжки, вони почали бігти, аж поки відновилася циркуляція крові. Тоді знову посідали на сані. Таким чином, то підбігаючи, то спочиваючи, вони відкатали ще два перегони. Кілька разів, користуючись з гладенького льоду, Савой намагався випередити Герінгтона, але йому не щастило. Простягшись довгим рядом, миль на п'ять, решта намагалася перегнати їх, але даремно: лише одному Луї Савоеві дісталася слава не відстати від убійчої ходи Герінгтонової.

Коли під'їхали вони до станції, що на сімдесятип'ятій милі, Лон Мак-Фен, підлетів до них з запряжкою. Герінгтон, впізнавши в передовому собаці Вовчого Зуба, зрозумів, що перемага за ним. На Півночі не було ні одної запряжки, що могла б перегнати його на цих останніх двадцяти п'яти милях.

Савой, побачивши Вовчого Зуба на чолі супротивникової запряжки, зрозумів своє безсилля; він став стиха проклинати, так, як зви-

чайно кленуть жінок. Але все-ж таки не відставав і летів гарячими слідами Герінгтоновими, звірившись на своє щастя.

На південному сході вже займався день. Обое — один радіючи, другий сумуючи — дивувалися вчинкові Джой Моліно.

На Сороковій Милі рано вранці всі люди повилазили з-під своїх спальних хутр і висипали на край шляху. Відділя було видно течію Юкона на кілька миль, аж до першого його коліна, звідси через ріку можна було стежити за фінішом біля Форта Кудагі, де, хвилюючись, чекав реєструвач золотих копалень. Трохи осторонь стояла Джой Моліно. Через усім відомі обставини, пожильці Сорокової Милі не турбували її запитаннями. Тому між нею і вузькою санною колією була безлюдна просторінь. Горіли багаття. Навкруги люди, стовпившись, сперечалися, хто переможе; закладались на собак і на золото; найбільше ставили на Вовчого Зуба.

— Ідуть! — пронизливо гукнув хлопчик-індієць, що сидів на вершку сосни.

На Юконі почала манячити якась чорна пляма; за нею раптом з'явилася друга. Раз-у-раз вони більшали, і тоді з'явилися ще інші плями, але на значній відстані. Поволі почали вирізняти собак і людей, що лежали простягшись на санках.

— Вовчий Зуб перед веде! — стиха промовив до Джой поліцейський поручник. Вона всміхнулась у відповідь.

— Ставлю десять проти одного за Герінгтона! — гукнув один із королів Берч-Кріка, витягаючи гаманця.

— Що, багато вам платить королева за службу? — запитала Джой.

Поручник похитав головою.

— Чи є у вас трохи піску? Скільки?—Він показав їй свій мішок. Вона оцінила його швидким поглядом.

— Думаю, що на двісті доларів набереться. Добре. Ну, так ось я вас пораджу. Приймайте заклад!

Джой таємничо всміхнулась. Він поглянув на шлях. Обидва погоничі, ставши навколюшки, немилосердно гнали собак. Герінгтон вів перед.

— Десять проти одного за Герінгтона!— гукав король з Берч-Кріка, вимахуючи гаманцем перед самим лицем поліціанта

— Приймайте заклад!— підказувала Джой. Він послухався, здвигнувши плечима на знак того, що поступився перед її чарівністю, наперекір вказівкам власного розуму. Джой, підбадьоруючи, кивнула йому головою.

Галас стих. Люди перестали закладатися. Немов ті шлюпки проти вітру, похитуючись, поринаючи і знов випірнаючи, сані летіли просто на них. Хоч Савоєва передова собака ще не відстала від задка Герінгтонових саней, але вираз його обличчя був зовсім безнадійний. Герінгтон міцно стулив губи, не дивився ні ліворуч, ні праворуч. Собаки його бігли якнайкраще. А Вовчий Зуб, схиливши голову, не дивлячись уперед і стиха скиглячи, чудово вів усю запряжку. Люди стояли, затаївши дух. Ні звука; тільки гарчання собак, та свист батогів.

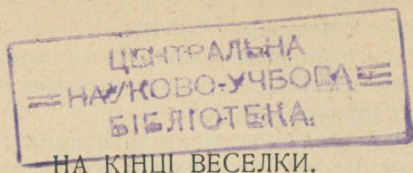
Тоді враз розтявся гучний голос Джой Моліно:

— Ай-я! Вовчий Зубе! Вовчий Зубе!

Вовчий Зуб, почувши її голос, раптом звернув з дороги й помчав до своєї господарки, потягнувши за собою всю запряжку. Сані пере-

кинулись, Герінгтон стрімголов полетів у сніг. Савой блискавицею промайнув повз його, Герінгтон, зіп'явшись на ноги, стежив за ним, як той летів через ріку до контори. Герінгтон не міг не чути того, що говорилося навкруги.

— О, він летить дуже швидко, — казала Джой Моліно поліціантові: — Він — як це ви кажете — добре скерував. Так, скерував і буде першим.

I.

Було дві причини, через що Кід із Монтани, скинувши одяг і остроги мексиканця, обтрусив з ніг своїх порох гірського пасма Ідаго.

По-перше, наступ стійкої, тверезої й суворо-розумної цивілізації знищив первісний лад західнього скотарства, а нове витончене суспільство поглянуло з холодною неприхильністю на нього й подібних йому.

По-друге, раса повстала в одному із своїх гігантських рухів і пересунула свій кордон на кілька тисяч миль далі.

Отож, з несвідомою передбачливістю зріле суспільство дало простір молодим своїм елементам. Правду кажучи, новий терен здебільшого був гола пустеля, але ті, хто задихався вдома, могли, принаймні, дихати вільно на величезному просторі, що мав кілька сот тисяч квадратних миль мерзлого ґрунту.

До таких людей належав і Кід із Монтани. Він поспішав на берег з такою квапливістю, ніби кілька загонів поліції женуться за ним. Маючи більше відваги, ніж грошей у кешені, йому пощастило сісти на судно в порті Пуджет Соунд, перетерпіти морську хворобу і всі митарства пасажира другої класи, споживаючи препогану їжу. Він перевівся нінащо, а все-ж таки, невгамовний, одного весняного дня виліз на берег у Дайї. Ціна на собак, на харчі і

мито, яке брали два ворожі уряди, швидко з'ясували йому, що Північна Країна — що хочете, тільки не Мекка для бідної людини. Тим то й він кинувся швидко шукати будь-яких способів швидкої наживи.

Багато тисяч запеклих пілігримів було розпорошено по-між берегами й гірськими проходами. Оцих-то пілігримів він і почав обшарпувати. Спочатку влаштував гру Фараон у бараці, збитому із соснових дощок, але деякі неприємні події змусили його кинути цю справу й податися далі. Потім торгував він ухналями, по законній ціні, чотири на долар; але несподіваний привіз ста бочок збив риночну ціну, і йому довелось розпродати свої запаси, чимало на цьому втративши. Тоді він оселився в Овечому Таборі.

Зорганізував там носіїв-професіоналів, і одного дня відвищив ціну на десять центів з хунта поклажі. На знак удячності носії обороняли Фараон і рулетку і сміялися, коли він спорожняв їхні кешені. Але його комерційні здібності були надто шахрайські, щоб терпіти їх довго. Отож однієї ночі опали його відвідувачі, спалили його барак, поділили по-між собою його гроші й погнали його шляхом з порожніми кешенями.

Невдача йшла невідступно за ним. Він склав умову з відповідальними особами, що перевозитиме віскі через кордон, небезпечними й невідомими шляхами. Але розгубив своїх індійців-провідників, і першу-ж партію «крану» конфіскувала кінна поліція. Незчисленні невдачі зробили його жорстокосердим і хитрим. Він ознаменував свій приїзд на озеро Бенет тим, що тероризував увесь табір протягом повних двадцяти чотирьох годин. Збори золотошукачів

постановили, щоб він негайно забрався звідтіля. Завжди мавши пошану до таких зборів, він так поквапився виконати їхню постанову, що, помилившись, сів у чужі сані. В тепліших країнах такий вчинок кваліфікується, як конокрадство, так, тому він, не зупиняючись, поїхав просто через Озеро Бенет і Тагіш до узгір'я і розклав свій перший табір аж за сто миль далі на північ.

Не за горами була і весна, багато видатних громадян Давсона вирушало на південь, поки лід ще тримався. Зустрівшись з ними і порозмовлявши, занотував він собі їхні ймення й матеріальний стан та поїхав далі. Пам'ять у нього буда чудова, уява палка; але правдивість не була його чеснотою.

II.

Мешканці Давсона, завжди ласі до новин, побачивши Кідові сані, що прямували вниз Юконом, вийшли зустрічати його. Ні газет він при собі не мав, не знав також, чи вже повісили Дуранта. Не знав, хто переміг на змаганнях у день національного свята. Не знав, чи скінчилася війна поміж Сп.-Штатами та Еспанією. Не знав, хто такий Дрейфус. А Брайен... Хіба-ж вони не чули? Та-ж він утопився на порогах Білого Коня. Врятувався лише один Чарлі Сітка. А Джо Ледью. Та він обидві ноги відморозив, йому їх відрізали у Файв Фінгерс. А Джек Дальтон? Загинув від вибуху на Морському Левові вкупі з усією командою. А Бетлс? Загинув на Картагені в Сеймурському проході, де з трьох сот чоловіків урятовалося тільки двадцять. А Біль з Швидких Вод? Завалився на крихкому льоду на озері Ле-Барж, вкупі з шістьома оперними артист-

ками, що його супроводжали. А губернатор Волш? Пропав укупі з усіма супутниками і вісьмома саньми на Тридцятій Милі. А Деверо? А хто-ж такий Деверо? Ах, так це-ж кур'єр. Та його застрілили індієці на озері Марші!

І так воно йшло далі. Звістки передавались. Люди прощтовхувались уперед, щоб дещо дізнатися про своїх друзів та компаньйонів. Їх на б'к відштовхували інші, і вони, спантеличені, навіть не встигали, як слід, вилаятись. Заким Кід із Монтани добрався до берега, його вже оточили кілька сот золотошукачів, одягнених у хутра. Проходячи повз касарні, він уже був у центрі цілого походу. Найбільший натовп збирався біля Оперного будинку. Кожний пролазив у середину, щоб при нагоді розпитати про своїх товаришів. Всі пропонували йому випивку. Ще ніколи Клондайк не зустрічав так гостинно новаків-чечаків. Весь Давсон захвилювався. Такої серії катастроф не пам'ятає його історія. Всі видатні люди, що на-весні виїхали на південь, загинули. Із хатин висипали їхні мешканці. Люди з непритомними очима шукали людину, що принесла такі катастрофічні звістки. Російська метиска, дружина Бетлісова, сівши біля вогню і в розпачі похитуючись тілом, посипала попільом своє чорне, як смола, волосся. Спущений до половини прапор сумно маяв над касарнею. Давсон оплакував своїх небіжчиків.

Навіщо Кід із Монтани утяв такий жарт, ніхто не знає. Нічим іншим, тільки брехливістю його можна пояснити цей факт. Йому завдячуючи, цілих п'ять день країна заливалася гіркими слізьми; п'ять день він був цар і бог на Клондайку. Людність дала йому притулок, хліб, сіль з ним поділяла. Шинки частували його,

не беручи за це грошей. Всі запобігали його ласки.

Високі урядовці низько вклонялись йому, аби тільки далі давав він свої відомості, а Константайн з товаришами вшанував його, влаштувавши бенкет у касарнях.

І раптом одного ранку до Давсона приїхав урядовий кур'єр Деверо. Він спинив своїх знесилених собак перед конторою завідувача копалень.

Він помер? Звідкіля-ж це взяли! Хай тільки дадуть йому шматок засмаженої лосини, ось тоді він покаже, чи є ще в ньому життя. Що таке? Адже губернатор Волш перебуває в таборі Малого Лосося, а що до О'Брайена, то він прибуде сюди з першою-ж водою. Що? вмер? Дайте ж йому шматок лосини, то він покаже всім.

І Давсон знову загаласував. Прапор на касарні піднявся аж до самого верху жердини. Бетлсова дружина, вимившись, одяглась у чисте плаття. Уся громада делікатно висловила бажання, щоб Кід із Монтани негайно зник з їхнього обрію. І він, звичайно, зник з якоюсь чужою запряжкою собак. Давсон зрадив, коли Кід подався вниз Юконом і посилав закоренілому грішникові найщиріші побажання як найшвидше дістатися до свого останнього місця спочинку.

Тимчасом власник украдених собак поскаржився Константайнові, і той йому дав одного поліція.

III.

Маючи в перспективі Серкл-Сіті і беручи на увагу, що лід уже тріщить під полозками саней, Кід із Монтани користався з того, що дні довшали, і, що сили, гнав своїх собак, від

ранку аж до пізньої ночі. Та ще він майже певен був, що власник собак погнався за ним, а тому хотів дістатися американського кордону, заким крига скресне. Але третього дня вже стало очевидним, що весни йому не перегнати. Юкон ревів і рвав на собі кайдани. Доводилось робити довгі об'їзди, бо шлях місцями провалювався в швидку течію ріки, а лід, уже в ненастанному русі, з гуркотом тріскався, утворюючи глибокі розколини. Тими розколинами та ополонками, що їх було сила силенна, вода проступала на поверхню крижану. Собакуже почало змивати, і вони більше плили, ніж йшли. Отож він завітав до дроворубової хатинки, що стояла на рогові якогось острова. Два пожильці неприязно зустріли його, але він все-ж таки, розпрігши собак, почав готувати їжу.

Дональд і Дейві — це були найкращі зразки прикордонних невдатників. Вони були земляки з Канади, родом — шотланці, мешканці міста. І ось опанувала їх якась хвилина божевільства: вони залишили працю в конторі, забрали всі свої оцаження й подалися до Клондайку шукати золота. Тепер їм довелось зазнати доброї біди в цій країні. Голодні, знесилені, сумуючи за рідним краєм, вони найнялись рубати дрова для Пароплавної Кампанії з умовою, що їх безплатно повезуть до дому. Не взявши на увагу всі можливі випадковості, сполучені з льодоходом, вони довели свою недолужність вибором острова, на якому оселились. Кід із Монтани, хоч і малий досвід мав що до льодоходу на великій річці, а все ж таки стурбовано повів очима навколо, і погляд його помандрував до далекого прагненого берега, де високі скелі немов обіцяли захисток від усіх крижин, які-но є у Північній Країні.

Попоївши сам і нагодувавши собак, він закурив люльку й вийшов на проходку, щоб краще роздивитися навколо. Острів, як і всі острови на річках, вищав, чим далі проти води; на тому вищому краї Дональд і Дейві збудували свою хатину й наклали цілі стоси дров.

Дальший берег був за милю, а поміж островам і ближчим берегом була протока ярдів у сто завширшки. Спочатку Кідові спало на думку взяти своїх собак і рятуватися з ними на той берег, але пильніше придивившись, побачив він, що лід уже понімався водою, яка текла бистрою течією. Нижче річка круто повертала на захід і на цьому закруті всіяна була цілим лабіринтом островків. Ось де буде загата, — подумав він собі. Шестеро саней, що, видимо, прямували вверх річкою до Давсона, хлюпаючись, пробирались холодною водою до заднього кінця острова. Мандрівка річкою, що недавно була небезпечна, стала тепер неможлива. Мандрівникам ледве-ледве вдалось добратися до острова, і ось вони йшли стежкою до хатини дроворубів. Один із них, засліплений снігом, безпорадно плентався, тримаючись за задок саней. То були здорові хлопці в грубому одязі, потомлені з дороги. Кід із Монтани вже раніш зустрічався з такими людьми і знав що вони не його роду.

— Гелло! Ну, як же справи в Давсоні? — запитав той, що йшов попереду; спинивши свій погляд на Дональді й на Дейві, він перевів його на Кіда.

Формальностей не додержуються при першій зустрічі у тих пустельних нетрях. Розмова швидко набрала загального характеру; люди обмінювались новинами Горішньої й Долішньої Країни. Але новоприбулі швидко вичерпа-

ли увесь свій запас новин, бо зимували в Мінуку, за тисячу миль нижче, а там нічого цікавого не діялось. Зате Кід із Монтани щойно прибув із Солоної Води, і вони запросили його до себе; поки ставали табором, та почали розпитувати про зовнішній світ, від якого були відмежовані вже цілих дванадцять місяців.

Раптом розтявся різкий тріск і, заглушивши собою гуркатіння на річці, повабив усіх до берега. Лід ще вище пойнявся водою, отож вона тисла на нього і згори, й знизу, намагаючися відірвати його від берегів. — На очах у льоду робилися розколини, і повітря сповнене було ненастанного тріскотіння; це нагадувало стрілянину в ясний, сонячний день.

На річці їхало двоє собаками; їхали льодом, який ще не взявся водою; простували до острова. Раптом сані гулькнули у воду. Там, де вони щойно промчали, лід уже ломався і вивертався до гори крижинами. Людей залило водою аж по пояс, сані зникли, а собак закрутило виром. Чоловіки кинулись їх рятувати. Бабраючись у холодній воді, вони мисливськими ножами перерізували посторонки. Потім крізь бурхливу воду й скрипучий лід почали пробиватися до берега. Звідтіля, попереду всіх, перескакуючи з криги на кригу, поспішав їм на допомогу Кід.

— Бий мене біг, якщо це не Кід із Монтани! — гукнув один із чоловіків, що його Кід витягнув на берег. Він був одягнений в червоний мундур кінної поліції і жартівливо підняв руку, віддаючи Кідові честь.

— Я, Кіде, маю ордер заарештувати вас, — провадив він далі, витягаючи з кишені на грудях промоклий папірець. Гадаю, що ви без заперечень підете за мною.

Кід, поглянувши, який на річці хаос, здвигнув плечима, а поліціант теж, поглянувши туди, всміхнувся.

— Де собаки? — запитав його супутник.

— Панове, — перепинив його поліціант, — ось це мій товариш Джек Сазерланд — власник дільниці число двадцять два в Ельдорадо.

— Чи не Сазерланд 1892 року? — запитав засліплений снігом чоловік із Мінюка, намагаючись намацати його.

— Він самий! — і Сазерланд схопив його за руку.

— А ви?

— О, я скінчив пізніше, але пам'ятаю вас за тих часів, коли ще був зовсім молоденький. Хлопці! — гукнув він, — та це-ж Сазерланд, Джек Сазерланд, скінчив університет. Підійдіть но ближче ви, золотошукачі, та привітайте його. Сазерланд, а це — Грінвіч, що два роки тому взяв приза на змаганнях...

— Так, я читав у газеті про цю гру, — промовив Сазерланд, стискаючи руку. Пам'ятаю ваш перший влучний удар. Смуглявий Грінвіч почервонів і ніяково відступився, давши місце іншим.

— А ось це — Метью із Берклі. Тут ще є в нас кілька молодців зі Сходу. — Ідіть сюди студенти із Принстона! Та швидше. Це ж Сазерланд, Джек Сазерланд!

Тут всі накинулись на Сазерланда й потурили його в табір, дали йому там сухий одяг, напоїли чорним чаєм. Забуті всіма Дональд і Дейві, подались до хатини, і там продовжували свою звичайну гру в Кріб. Кід з поліціантом пішли за ними.

— Ось одягніть сухий одяг, — промовив він, — доставши його із своїх мізерних припасів. Думаю, що вам і доведеться спати вкупі зі мною.

— Але-ж ви добра людина, — зауважив поліціант, надягаючи Кідові шкарпетки. Жалко, що доводиться мені назад вас везти до Давсона. Але сподіваюся, що до вас не поставляться суворо.

— Не кваптесь, прошу вас. — Кід загадково усміхнувся. — Ми ще не на шляху туди. Коли я рушу звідціль, то я поїду вниз річкою, і думаю, що й вам суджено їхати зі мною.

— Ні, цього не буде, оскільки я себе знаю...

— Вийдемо звідціль, і я вам тоді покажу! Ці ідіоти, — показав він пальцем на двох шотланців, — скоїли дурня, оселившись тут. Ви спочатку набийте собі люльку — це дуже добрий тютюн — і втішайтесь, поки можете. Небагато вам уже люльок доведеться викурити.

Здивований поліціант вийшов з ним разом; Дональд і Дейві, кинувши карти, пішли у слід за ними. Люди з Мінуку, помітивши, що Кід показував то вверх, то вниз на річку, підійшли до них.

— У чім справа? — запитав Сазерланд.

— Нічого особливого. Треба сказати, що Кідові дуже личила його байдужість.

— Буде нам тут пекло. Бачите он те коліно ріки? Ось там і зберуться мільйони тон льоду. Те саме буде й вище. Горішня загата швидше рушить, а долішня задержить лід, і... пу-у-ф. — Він драматичним жестом махнув над островом, неначе змітаючи його. — То-ж мільйони тон, — додав він задумливо.

— А як-же з складеними дровами? — запитав Дейві. Кід удруге махнув рукою, і Дейві застогнав.

Праця кількох місяців! Невже це все пропаде? Ні, ні, брате, цього не може бути! Я думаю, що ви жартуєте, адже так? Скажіть, що

так, — благав він. Але коли Кід різко засміявся й повернувся на закаблуках, Дейві кинувся до дров і, наче божевільний, став відтягати їх далі від берега.

— Іди-но допоможи мені, Дональде, хіба-ж ти не можеш мені допомогти? Невже пропаде вся наша праця, і ми не повернемось додому? — Дональд схопив його за руку й почав трясти, але той видерся.

— Хіба-ж ти не чуєш, що каже чоловік? То-ж то мільйони тон ідуть, і весь острів змете.

— Та опам'ятайся, брате! — промовив Дональд, — ти зовсім з глузду з'їхав!

Але Дейві знову кинувся до дров, Дональд пішов до хатини, взяв пояс, гроші свої і Дейві й подався до найвищого місця на острові, де стояла найвища над усі дерева, величезна сосна.

Люди перед хатиною, почувши стукіт сокири, усміхались. Грінвіч повернувся з розвідки з новою звісткою, що всі вони попали в лабети, звідкіля вже неможливо вибратись; нічого й думати про те, щоб перейти протоку. Сліпий із Мінука почав співати, а всі присутні приєднались до нього:

Чи-ж правда це? Чи-ж правда це?

Ну, як тобі здається?

А може, бреше, бреше він?

А може це йому верзеться?

— Та це-ж гріх! — стогнав Дейві, підводячи голову й дивлячись на них, як вони танцювали у сяйві вечірнього сонця. — А мої дрова всі пропадуть!

Чи-ж правда це? Чи-ж правда це?

чув він у відповідь. Гуркотіння на річці раптом ущухло. Якась дивна тиша обгорнула всіх. Лід відірвався від берегів і впливав на поверхню: рівень води раз-у-раз підносився. Тихо і швидко під-

нявся аж на двадцять футів. Величезні криги торкались уже верхнього края берега. Долішній, низинний кінець острова залило водою. Легко без усякого зусилля, біла маса ринула за водою. Але враз гуркіт знову почав зростати, і незабаром увесь острів здригався й тремтів від ударів величезних льодових криг. Під тиском води велитенські брили, вагою в сотні тон, летіли в повітря, як горошинки. Мерзлий хаос гув і гремів. Щоб почути голос людський, треба було кричати на вухо.

Часами гуркіт, що доходив із протоки, лунав з такою силою, що заглушав собою загальний шум. Острів здригнувся: то на ріг налетіла величезна крига, з корінням вирвала зо два десятка сосон, а тоді перекрутилась, сторчком перекинулась, з дна річного піднявши свій замулений бік і з розгону налетіла на хатину; мов гігантським ножем зрізала берег і дерева. Здавалось, ніби крига тільки доторкнулась до края хатини, але-ж переламлені бантини, мов сірники, стали сторчма, і вся будівля розвалилась, мов домок дитячий.

— А праця стількох місяців! Праця стількох місяців! А як-же ми тепер повернемось додому!— галасував Дейві, аж поки Кід з поліціантом відтягли його від складених дров

— Буде для вас ще кращий час, щоб поїхати додому!— гукнув поліціант, даючи йому штовхана по голові й відкидаючи на безпечне місце.

З вершка сосни Дональд бачив, як немилосердна, руїнницька крижана гора змила стоси дров й поплила за водою. Немов задовольнившись руїною, льодова повінь повернулась у свої береги і забарила течію. Одночасно й гуркіт ушух. Присутні навіть могли чути, як Дональд з височини гукав до них, щоб вони поди-

вились униз на течію. Як і передбачалось, загата утворилася серед островів на коліні річному; льоду тут навалило величезним бар'єром, що простягся від берега до берега. Річка зупинилась, і вода, не знайшовши виходу, стала підійматися. Піднялася так, що ввесь острів залило, і люди хлюпались у ній по коліна, а собаки поплили на руїну хатини. На цьому рівні вода раптово зупинилась: не підіймалась і не спускалась.

Кід кивнув головою.

— Вище утворилася загата,— промовив він— а тому вода не прибуває.

— Тепер все залежить від того, яка загата піддається раніш,— додав Сазерланд.

— Цілком правдиво,— підтвердив Кід. — Як-що верхня прорветься перша, то ми пропали: ніщо не встоїть перед нею.— Люди із Мінуку мовчки відвернулись від берега і, незабаром, заспівали *Rumsky Ho*, а далі почулось *The Orange and the Black*. Співці запросили ще до себе Кіда з поліціантом; і ті швидко підхопили.

— О Дональде, невже ти не допоможеш мені?— Дейві, ридав під деревом, на якому сидів його товариш. О Дональде, допоможи мені!— Його руки були окривавлені від даремних зусиль вилізти на слизьке дерево. Але Дональд не відривав очей від річки, і раптом почувся в його голосі якийсь жадливий тон.

— О боже всемогутній! Ось воно йде, на нас іде. По коліна в холодній воді, люди із Мінукі, Кід і поліціант, взявшись за руки, гучно заспівали грізний Бойовий гімн Республіки. Але слова їхні потонули в страшному гуркоті.

Дональд був свідком того, чого не бачила ні

одна жива людина: величезний білий мур, насу-
нувшись, навалився на острів. Деревя, собаки,
люди, — усе зникло, немов рука божа змела їх
з лица землі.

Усе це Дональд ще встиг побачити, а за-
мить і він заколивавсь на своїй високій жерди-
ні і ринув униз, в те крижане пекло.

ЗНЕВАГА ЖІНОЧА.

I.

Була вона якась несподівана, ота зустріч Фреди з місис Епінгвел. Фреда була грекиня; танцюристка з професії. Принаймні, вважала себе за грекиню, але не всі цьому віри йняли, бо в її класичних рисах позначалася надто сильна вдача, а пекельні вогні, що инколи спалахували в очах, породжували ще більшу непевність що до її етнології. Лише небагатьом чоловікам судилося бачити цю чудову постать; і скільки б років не минуло, вони її не забували й, здається, ніколи не забудуть. Вона не охоча була оповідати про себе, а тому можна припустити, що у спокійні хвилі відпочинку вона дійсно була грекиня. Від Чількута до Ст. Майкеля її хутра були найкращі на всю країну. Її ім'я було на вустах всіх чоловіків.

Що до м-с Епінгвел, то вона була дружина капітана: отож з боку соціального — зірка першого рангу; орбіта її проходила поміж найвиборніших гуртків Давсона. Ті, що стояли осторонь, називали ці гуртки Офіційною клікою.

Сітка Чарлі якось мандрував разом з нею, саме тоді, коли був страшенний голод, коли життя людини коштувало дешевше, ніж філіжанка муки, і ставив він її вище по над усі на світі жінки.

Сітка Чарлі був індієць; його критерії були примітивні, але його слово мало вагу: як ска-

же — мов ярлика начепить. Ці обидві жінки — кожна на свій лад — скоряли чоловіків і панували над ними, але шляхи їхні були розбіжні.

М-с Епінгвел панувала у своєму власному будинкові та в бараках над молодими юнаками багатих родин, не кажучи вже про начальників поліції та представників виконавчої й законодавчої влади.

Фреда панувала в місті, але підлеглі їй чоловіки були ті ж самі, що виконували громадські обов'язки в бараках і чаювали у місис Епінгвел, у її рубленій хаті на схилі гори.

Кожна знала про існування другої, але життя їхнє точилося на протилежних полюсах; одна про одну чули, цікавились, але ніколи не допитувались. Ніяких ускладнень не було-б, якби несподівано не приїхала першим льодом до цієї країни нова особа; мала вона гарну запряжку і космполітичну репутацію. То була натурниця Лорен Лізней, угорка, гарна, з артистичним обличчям. Вона прискорила сутичку; через неї місис Епінгвел мусіла залишити свою гору і втрутитись у володіння Фредині, а Фреда — залишити місто, щоб зняти бучу на губернаторському балю. Для Клондайка все це — історія давно минулих днів, але навіть у Давсоні мало хто знає істину.

За винятком де-кількох людей, ледве чи й хто міг судити про вчинок дружини капітанової, або грекині-танцюристки.

Честь висвітлити цю подію припала на долю Сіткі Чарлі.

Головні факти, наведені нижче, оповідав він сам. Не віриться мені, щоб Фреда відкрила свою душу якому писаці, або, щоб м-с Епінгвел сама проходила словом. Може, котра з них щось і казала, але ж це неправдоподібно.

II.

Флойд Вандерліп був, треба гадати, дуже людина. Важка праця й мізерна їжа не страхали його, як оповідає про нього історія перших років перебування його в країні. В небезпеці він був як лев; а ті, що були свідками того, як він стримував півтисячний натовп голодних людей, казали, що світ ще не бачив людини відважнішої.

У нього була лише одна хиба, але й та — наслідок його позитивних якостей, дарма що мала негативний характер. Його здібності були великі, але позбавлені координації. Був він залюбливий, але залишався пасивний, німий протягом тих років, коли живився лосиною й лососиною, шукаючи блискучого золота по холодних горах Ельдорадо.

Але коли він, кінець-кінцем, поставив свої затишки на найбагатшій дільниці Клондайку, спрага любовна почала в ньому відживати і цілком опанувала його, коли він зайняв у сусільстві почесне місце одного із королів Бонанци.

Він раптом згадав якусь дівчину у С.-Штатах, і його посіла настирлива думка, що вона його певне чекає, і що жінка—приємне надбання для чоловіка, що мешкає аж за 53⁰ північної широти.

Отож написав він відповідного листа, вклав туди акредитив на суму досить велику, щоб покрити видатки на подорож, посаг та інше і послав на адресу якоїсь Флоссі. Флоссі. Так. Решту можна собі уявити: він збудував гарний будиночок на своїх копальнях, купив другий у Давсоні, та оповістив новину серед приятелів своїх.

От тут і виявилась відсутність координації.

Чекати було тоскно, а любов і пристрасть, так довго стримувана, не терпіла дальшої відстрочки.

Флоссі була в дорозі, а Лорен Лізней була вже тут, що правда, мала вона космополітичну репутацію. Тай не молода вже була, рівняючи до тих років, коли позувала по студіях артистів королеви, і коли біля дверей її залишали свої візитні картки кардинали й принци. З її фінансами справа теж стояла кепсько.

Зазнавши за своє життя всього потроху, вона не від того була, щоб зійтись з королем Бонанци, що його багатства не вбереш і в шість цифр.

Як мудрий салдат після довгих років військової служби шукає собі затишку, так і вона приїхала в Північну Країну, щоб вийти заміж.

І ось, одного дня, коли Флойд Вандерліп у крамниці Пароплавної Компанії купував скатертин для Флоссі, Лорен Лізней скинула на нього своїми блискучими очима. Погляди їхні зустрілися, а далі все пішло, як по маслу.

Людині нежонатій прощається багато такого, що ніколи не проститься чоловікові, що зв'язав себе семейними путами. Те саме сталося й з Флойдом Вандерліпом. Флоссі була ще в дорозі, а тому й почалися пересуди, коли Лорен Лізней головною вулицею проїхала його вовкодавами. Вона супроводила жінку-репортера газети Зоря Канзаса, коли та фотографувала Флойдові володіння в Бонанці; була свідком тому, що газетярка написала статтю на шість шпальтів.

В той день вони по-царському обідали в будинку Флоссіному, на її ж скатертині. Опріч цього, були ще різні поїздки, відвідування, таємні заботи; правда, заботи цілком пристойні, а все таки вони спричинялися до гострих завва-

жень з боку чоловіків і до побрехеньок жіночих. Тільки м-с Епінгвел нічого не чула. Далекий гамір різних балачок доходив до неї, але вона була кращої думки про людей і глуха до пересудів: що входило одним ухом, виходило другим.

Але зовсім інша справа з Фредою. Вона чомусь не долюблювала чоловіків; серце її більше поривалось до жінок, що їх, здавалось би, вона найменше повинна любити.

І ось тепер вона всім серцем стояла за Флоссі, що мандрувала в той час Довгим Шляхом, не страхаючись суворой півночі, аби тільки побачитися з чоловіком, який чекає і, мабуть, не дочекається її. Фреда уявляла собі її тихою, ласкавою, боязкою дівчиною, з ледве окресленим ротом, з вередливими устами і золотистим волоссям та очима, сповненими дрібною життєвою радістю. Вона уявляла Флоссі також із зав'язаним від морозу носом, як вона, інеєм вкрита, стомлено плентається за собаками. Ось чому Фреда посміхнулася Флойду Вандерліпові на одній вечірці підчас танців.

Нема такого чоловіка на світі, щоб не зачарувала його Фредина усмішка. Те саме сталося й з Флойдом Вандерліпом. Прихильність натурниці спричинилася до власної переоцінки своєї особи, а тепер ласкавість до нього танцюристкі-грекині сповнила йому серце мужськими гордищами. Очевидно, є в йому невідомі чесноти і глибини, що їх оті жінки збагнули; він ясно собі не уявляв, що то за якості, але невиразно спізнавав, що вони десь там повинні бути. Тому він і запишався собою. Чоловік, що зразу зачарував двох таких жінок, очевидно — людина надзвичайна. Колись на дозвіллі дослідить він оту свою снагу, а тепер візьме те, що посилають боги.

І ось у йому заворушилася думка, що влас- тиво знайшов він у тій Флоссі? Він навіть по- чав жалкувати, що викликав її сюди. Фреда, звичайно, не входить у рахунок.

Його численні копальні найбагатіші на увесь Бонаца-Крік, і він мусить вважати на своє гро- мадське становище.— Але ж Лорен Лізней — оце, справді, жінка для нього. Жила вона ко- лись розкішно; могла б і тепер завести такі порядки в його господі та вміло використати його долари.

Але Фреда посміхалась, посміхалась аж по- чав він вчашати до неї. Вона теж почала їзди- ти його вовкодавами, отож натурниця мала над чим замислитись і при першій зустрічі засліпи- ла його своїми принцами, кардиналами й осо- бистими маленькими анекдотами про двори та королів. Вона показувала йому записки, що по- чиналися словами: Моя дорога Лорен і кін- чалися: Завжди прихильна до Вас; далі був підпис справжньої якоїсь королеви. І ось він у душі дивувався, що така велика жінка вшанувала його своєю увагою. Вона так уміла зачарувати його своїми облесливими словами, порівнюючи його з тими шляхетними привида- ми, яких вона створювала в своїй уяві, що він виходив від неї одурманілий, самовдоволений, жалкуючи, що досі марнував своє життя.

Фреда була хитріша. Коли підлещувалась, то ніяк цього не відчуєш. Коли робила комусь ласку, то це було теж якось непримітно. Коли чоловік відчув, що він їй подобається, то це йому так тонко давалось на здогад, що він і сам не знав, що і як. Отже, вона все більше прибирала Флойда до рук і що-дня їздила його собаками.

І ось тут як раз трапилась пригода. Чутки

про зустрічі танцюристкi з Флойдом ширилися і навіть дійшли до м-с Епінгвел. Вона теж часто думала про Флоссі, що десь по снігу без кінця тупала в своїх мокасінах. Отже Флойд Вандерліп одержав записини завітати на шклянку чаю до хатинки, що на пригорку. Від цього йому голова зовсім запаморочилась, він аж сп'янів від щастя й самовдоволення. Ніколи ще не доводилось людині зазнати такого нападу. Його душа — об'єкт, за який аж три жінки змагаються, а четверта десь їде, щоб теж собі його вимагати. Та ще які три жінки!

Але вернімось до м-с Епінгвел і до помилки, яку вона зробила.

Про цю справу вона обережно поговорила з Сіткою Чарлі, що продав собак грекині. Нічого ймення не згадувалось. Єдиний натяк був у словах м-с Епінгвел: — Це жаклива жінка. — А Сітка Чарлі, що думав про натурницю, відгукнувся: — Так, жаклива жінка. — Він погодився з нею, що гріх стати між молодятами, що ось-ось мають побратися.

— Адже вона ще зовсім дівчинка, Чарлі, — мовила вона, — я цього певна. Вона приїжджає до чужої країни і не знайде тут ні одного приятеля. Ми повинні вжити якихось заходів.

Сітка Чарлей обіцяв їй допомогти. Він пішов, міркуючи, яка то зла жінка ота Лорен Лізней, і які шляхетні місис Епінгвел та Фреда, що турбуються долею невідомої Флоссі.

Треба сказати, що м-с Епінгвел мала серце шире й правдиве. На долю Сітки Чарлі, що перейшов з нею через Гори Мовчання, випала честь запам'ятати її ясні, пронизливі очі, її чистий, дзвінкий голос та її абсолютну щирість. Її губи стулялися для розказу, і вона звикла просто йти до мети.

Але познайомившись с Флойдом Вандерліпом, вона не зважилась мати справу з ним, а поїхала у місто до Фреда. І ось вона — серед білого дня — підїхала до дверей танцюристки. Вона та її чоловік капітан стояли вище по-над усякі підозріння. Вона хотіла побачитись з цією жінкою, побалакати з нею. А чому б їй цього не зробити?

Отже вона стояла на снігу біля дверей грекині, при морозі 60° і, мабуть, хвилин з п'ять розмовляла з покоївкою. Але її не прийняла Фреда, і вона поверталась до себе на гору із злістю й ненавистю, їй важко було на душі від такої образи.

— Що то за жінка, що відмовилась прийняти мене? — запитувала вона сама себе. Можна було подумати, що вони помінялися ролями, і що вона, м-с Епінгвел якась танцюристка, що її не допустили до жінки капітанової.

В усякому разі, вона знала добре, що якби Фреда завітала до неї на гору, то — незалежно від мети її відвідин — вона прийняла б її ласкаво у своїй господі, і вони сіли би вдвох біля вогню, розмовляючи, як звичайні жінки.

Вона відцуралась усяких умовностей, зневажила себе, але помилилась, бо — очевидно — міські жінки мали інші погляди. Їй соромно стало, що на очах у всіх її так зневажено, і вона зненавиділа Фреду.

Тимчасом, не можна сказати, щоб Фреда цього заслужила. Річ у тім, що місис Епінгвел з великої ласки своєї прийшла відвідати Фреду, яка втратила своє колишнє становище. Але Фреда, вірна своїм старим традиціям, не могла цього допустити. В душі вона ладна була молитися на таку жінку, для неї не було б більшого щастя, як пустити її до себе в господу й

посидіти з нею, хоча б годинку посидіти. Але шануючи м-с Епінгвел і шануючи себе, яка не мала ні від кого шани, не могла вона зробити так, як їй хотілося.

Ще не зовсім опам'ятавшись від недавніх відвідин місис Мак-Фі, дружини пасторової, що умовляла, навчала й страхала її вічними муками пекла, вона ніяк не могла собі уявити, що саме спричинилось до останніх відвідин. Вона не почувала за зобою ніякої провини; звичайно, жінка, що чекала біля її дверей, зовсім не дбала про спасіння її душі. Чого ж вона прийшла? Хоч як її мучила цікавість, але вона закували себе в ту гордість, що властива людям, позбавленим гордості, а сама тремтіла в своїй кімнаті, як дівчина від перших пестощів коханця. Якщо м-с Епінгвел страждала, йдучи до себе на гору, то не менше страждала й вона, лежачи на ліжку долілиць, — здеревеніла, з сухими очима, й пересохлими вустами.

М-с Епінгвел дуже добре зналася на людській природі. Вона була універсальна: однаково розуміла і варвара-дикуна, і цивілізовану людину. Вона знаходила де-які первісні, спільні риси у голодного вовкодава й голодної людини; будуючи свої висновки на аналогії, передрікала вона ті чи інші вчинки людські. Для неї жінка залишалася жінкою, одягніть її в пурпур, чи в лахміття. Фреда була тільки жінка. Її б не здивувало, якби танцюристка прийняла її в господі, як це звичайно робиться, або бундючилась і пишалася перед нею. Але така поведінка була для неї несподівана, розчаровувала її. Отже, вона не зрозуміла поглядів Фрединих. І це добре. Значить, на світі існують такі погляди, що їх зрозуміти можна лише шляхом страждання й саможертви. Дуже добре для

світа, що універсальности місис Епінгвелів не на все вистачає. Не можна зрозуміти паскудства, не доторкнувшись до бруду; але він занадто липкий. Проте багато де-хто зважуються на цей експеримент. Але все це, властиво, не має ніякої для нас ваги; важить тільки те, що ця подія вельми засмутила м-с Епінгвел, а в серці Фрединому запалила велику до неї любов.

III.

Так справи тяглися ще з місяць. М-с Епінгвел намагалась, заким приїде Флоссі, як-небудь оберегти Флойда Вандерліпа від чарів танцюристки. Гірко було Флоссі йти такою важкою дорогою, але що далі, то ближче вона була до мети. Фреда змагалася з жінкою-натурницею. Натурниця прикладала всіх сил, щоб дістати приза. Флойд Вандерліп коливався на хвилях, як легкий човник; дуже пишався, мавши себе за другого Дон-Жуана.

Кінець-кінцем, Лорен Лізней перемогла його, і він сам був тому винен. Дивні ті способи, якими чоловік скоряє собі жінку, але годі уявити собі спритність жінки, коли вона обкручує чоловіка. Поганий був би з того пророк, хто за двацять чотири години хотів би передікти долю Флойда Вандерліпа. Можливо, вся привабливість натурниці полягала в тому, що була вона гарненьке звіря; а може зачарувала вона його своїми старосвітськими оповіданнями про палаци та принців. В усякому разі вона засліпила його, людину, що не бачила культурного життя, і він, наприкінці, погодився на її пропозицію поїхати вниз річкою і повінчатись на Сороковій Милі.

Щоб виконати свій намір, він купив у Сіт-

ки Чарлі собак, — ясно бо, що такий жінці, як Лорен Лізней одної пари саней було замало, — а потім поплив уверх річкою, щоб своєму управителеві копалень на Бонанці дати розпорядження на час своєї відсутности.

Він досить невиразно натякнув, що йому потрібні собаки, щоб перевезти дерево з тартака на шлюзи; тут то Чарлі Сітка й виявив свою спритність. Він обіцяв дати собак на призначений термін.

Але тільки-но Флойд Вандерліп поїхав, як Чарлі Сітка, схвильований, побіг до Лорен Лізней.

А чи не знає вона, куди подався містер Вандерліп? Він погодився на певний термін здобути йому собак, але ж ота безсовісна людина, німецький купець Мейерс, почав скуповувати собак, і цим підвищив на них ціну. Отже, йому потрібно негайно побачити м-ра Вандерліпа, бо через того самого безсовісного він спізниться майже на цілий тиждень проти зазначеного терміну. Чи знає вона, куди Вандерліп поїхав? Вверх річкою? Добре. Він зараз же подасться слідом за ним, щоб сповістити про неприємну затримку. Чи правдиво він зрозумів, що собаки потрібні Вандерліпові саме на п'ятницю, на вечір, і що вони обов'язково повинні бути на цей час? Все це дуже неприємно, але винен отой безсовісний німець, що підвищив ціну на собак. Вони тепер коштують по 50 доларів кожна; і коли він купуватиме за таку ціну, то йому грошей не достарчить, та й невідомо, чи погодиться на це м-р Вандерліп. Вона певна в тому, що він погодиться? Як приятелька Вандерліпа, вона навіть сама ладна доплатити решту грошей за нього. І він на це нічого не скаже? Яка ж вона добра, що турбуєть-

ся про інтереси м-ра Вандерліпа. Отже, у п'ятницю ввечері — чи ж так? Гаразд! Собаки будуть готові. Через годину Фреда вже знала, що втеча мусить статися в п'ятницю ввечері, а також, що Флойд Вандерліп поїхав вверх річкою; вона зрозуміла, що їй руки звязано.

В п'ятницю ранком приїхав льодом урядовий кур'єр Деверо, привізши депеші від губернатора. Опріч депеш, він привіз іще відомості, про Флоссі. Він перегнав її табар на Шісдесятій Милі. Люди й собаки були в гарному стані, і вона, без сумніву, повинна приїхати завтра.

Довідавшись про цю новину, м-с Епінгвел зраділа; в неї аж на серці полегчало. Флойд Вандерліп був по-за небезпекою на своїх копальнях: його наречена приїде раніше, ніж грекня встигне заволодіти ним. Того ж самого дня на її сенбернара, що вартував біля дверей, напали голодні собаки-маламути. Вони мало не пошматували його, та оборонило двоє людей з сокирами в руках. Ще дві хвилини, і був би йому каюк: пішов би на поживу голодним собакам. А так — його лише добре покусали: перегризли передню ногу. Сітка Чарлі взявся до лікування.

Коли, кінчивши справу, він одягнув рукавиці, щоб іти, розмова зайшла про Флоссі і, розуміється, торкнулася тої «жахливої жінки».

Сітка Чарлі ненароком зауважив, що Лорен Лізней збирається цієї ночі вниз річкою вирушити з Вандерліпом, і несміливо додав, що саме тепер часто трапляються нещасні випадки.

М-с Епінгвел ще більше розсердилась на Фреду. Вона написала записку на адресу Вандерліпа і доручила посланцеві, наказавши йому діждатися Флойда біля гирла Бонанци. Другий

посланець з запискою від Фреди теж чекав на цьому стратегічному пункті. Отже, сталося так, що Флойд Вандерліп одержав обидві записки одночасно, коли над-вечір весело їхав униз річкою.

Записку від Фреди він одразу порвав на шматки. Ні, він не піде до неї. Цієї ночі передбачаються важливіші справи. Крім того, вона зовсім вийшла з кола його інтересів. Але ж Епінгвел! Її останнє бажання він виконає, оскільки зможе. Він зустрінеться з нею на балу у губернатора, щоб почути, що вона має йому сказати. З листа видно, що це щось важливе. Може... Він ніжно всміхнувся, але не встиг сформулювати свою думку. От чортяка! Як йому щастить з жінками! Викинувши подертого листа на сніг, він швидко поїхав до свого помешкання. Мав бути маскарад, і йому треба було знайти одяг, якого місяців зо два тому мав на собі на балу в оперному будинкові. Та ще й треба було поголитися й попоїсти чогось.

Отже, виходить, що тільки він один, найбільше з усіх зацікавлений, нічого не знав про приїзд Флоссін.

— Приведіть собак до ополонки, що біля лікарні, рівно одванацятій годині ночі. Але дивіться, не підведіть мене! — промовив він до Чарлі Сітки. Сітка вже сам прийшов повідомити, що в нього всі собаки наготові, окрім одного, та й той через години дві буде на місці.

— Ось мій мішок з піском. Ось вага. Зважте сами, скільки вам потрібно, і не заважайте мені. Мені ніколи: я поспішаю на бал.

Чарлі Сітка зважив, скільки потрібно, і подався з листом до Лорен Лізней. На його думку, там писалося про нічну зустріч біля лікарні.

Фреда двічі посилала посланців до касарні, де танці давно вже розпочались, але що-разу вони повертались без відповіді. Тоді вона зробила те, що здатна була зробити лише одна Фреда: надягнувши хутра й машкару пішла на губернаторів бал. Існував звичай, — в усякому разі не єдиний в своєму роді, — що його здавна додержувались офіційні кола. Звичай цей був мудрий, бо захищав жінок цього кола й надавав їхнім зібранням характеру добірності. Коли влаштовували маскарад, то обиралися комітет; його функції були — стояти коло входу й заглядати під кожну маску. Більшість чоловіків не спокушала честь бути обраними до цього комітету, але здебільшого й обирали тих, що ухилялися. Навіть місцевий пастор не досить був знайомий з обличчям і життям громадян, щоб знати, кого можна впускати, а кого ні. В такому - ж стані перебували інші шановні джентльмени, хоч не цурались своїх обов'язків. М-с Мак Фі віддала б навіть усі шанси на спасіння своєї душі за право приймати участь у цій справі. Одного разу їй удалось зайняти цей почесний для неї пост; вона перепустила трьох осіб, що наробили багато бешкету, заким вдалось виявити їхні обличчя. Від того часу обирали тільки певних осіб, але вони на це не дуже охоче погоджувались.

Цього разу біля дверей стояв Принс. Його змусили до цього, і він навіть не встиг опам'ятатися, як уже призначено його на «посаду». Але тут крилася небезпека: втратити половину своїх найкращих друзів, догодивши другій половині. Двоє чи троє людей, що їм він мусів відмовити, були його товариші, з якими разом

працював, але, на жаль, вони були не підхожі для цього добірного зібрання. Він міркував, як би скоріше йому передати свою варту, аж раптом перед ним з'явилась жінка.

Фреда! Він міг би заприсягнути, що то вона. По хутрах впізнав її, не кажучи вже про її манеру тримати голову. Та, якої найменше можна було сподіватися. Він її мав за розумну, не думав, що прийде на те, щоб з соромом від дверей повернути назад, або, увійшовши, терпіти зневагу від жінок. Він хитнув головою, навіть не роздивляючись на неї, бо знав її дуже добре і помилитися не міг. Але вона приступилася ближче; підняла на мить чорну шовкову машкару і швидко спустила. Одну мить, що тривала цілу вічність, дивився він в її обличчя. Не даремне ж говорилося в місті, що Фреда грається чоловіками, як дитина, пускаючи мильні баньки. Ні слова не промовили вони одне до одного. Принс відійшов у бік, а через кілька хвилин переступив іншому свою варту, де виявив себе невірним сторожем.

Гнучка, струнка жінка, з якоюсь ритмічною силою в кожному рухові, пробивала собі дорогу серед танцюристів, то спиняючися коло тої групи людей, то приглядаючись до тієї.

Чоловіки впізнавали її хутра й дивувались,—це ті чоловіки, що раніш стояли біля дверей, але вони не охочі були до розмови. Инакше повелися жінки. В око їм насамперед впала постава й обриси її стрункої фігури. Незнайомі були їм так постать, як і хутра.

М-с Мак Фі, вийшла з їдальні, де вже чекала вечеря. Спіймавши блискучий погляд допитливих, огнистих очей, вона здригнулася. Хотіла пригадати, де його бачила, і враз перед нею стала горда жінка, нерозкаяна грішниця,

що її колись марно намагалася повернути до господа.

Отож добра жінка пішла шляхом праведного гніву, і цей шлях, кінець кінцем, привів її до м-с Епінгвел і до Флойда Вандерліпа.

М-с Епінгвел як раз знайшла нагоду поговорити з цим чоловіком. І ось тепер, коли Флоссі була вже зовсім близько, вона вирішила йти просто до своєї мети. Вона вже мало не розпочала своєї уразливої, навчаючої промови, як раптом наблизилась до них третя особа. М-с Епінгвел з де-яким задоволенням звернула увагу на ледве примітний чужомовний акцент у слові «Вибачте». Цим словом вона зупинила Вандерліпа. М-с Епінгвел ласкаво нахилила голову, дозволяючи їм відійти на бік.

Але в цю мить простягається праведна рука м-с Мак-Фі й зриває машкару з лиця приголомшеної жінки. Чарівне обличчя з блискучими очами відкрилося зацікавленим присутнім. Флойд Вандерліп збентежився. Становище вимагало рішучих заходів, а він, розгубившись, не знав, що йому робити, й безпорадно оглядався. М-с Епінгвел була з панталику збита. Нічого не розуміла. Потрібно було якесь пояснення, і до цього взялася м-с Мак-Фі.

— М-с Епінгвел! — промовила вона гострим тоном. — Маю велике щастя зазнайомити вас з Фредою Молуф. Міс Фреда Молуф, оскільки мені відомо.

Фреда мимоволі обернулась.

З відкритим обличчям вона почувала себе мов уві сні, голою серед усіх цих одягнених, замаскованих, облич: крізь прорізи на неї виблискували чийсь незнайомі очі. Їй здавалось, що ціла тічка вовків оточила її, щоб розірвати на шматки. Може хтось її пожалкує, думала

вона, але від цієї думки скам'яніло їй серце. О, ні, все краще їхня зневага. Вона була вперта жінка, сильна духом. Загнавши свою здобич у саму середину, вона повинна її приголомшити, хоч буде там місис Епінгвел, чи не буде!

Але тут м-с Епінгвел повелася дивно.

Ось, нарешті, та Фреда — подумала вона, — та танцюристка і згубниця чоловіків. Та жінка, що не пустила її до своєї господи. Вона враз відчула її наготу, наче сама була на її місці. Може в ту мить вона скорилася саксонському звичаєві не битися з беззбройним ворогом, а може гадала, що такий вчинок дасть їй більше переваг в боротьбі за цього чоловіка. Мабуть, те й друге вплинуло на неї. Так чи сяк, а повелася вона дуже по дивному:

Тоді саме, коли почувся дзвінкий, тремтячий від злости голос м-с Мак-Фі, і Фреда мимоволі обернулась, м-с Епінгвел теж повернулася, зняла маску й вклонилася.

Промайнула хвилина, що здавалася вічністю; жінки дивились одна на одну. В одній очі горіли, виблискуючи, як метеори. Вона була готова стати до бою, наперед відчуючи зневагу, глум і образу, на які наразилася, — прекрасне вулканове жерло, що в йому клекотіла гаряча лава. Друга стояла цілком спокійна. Очі її були холодні, ясні. Стояла свідомо своєї гідності, самовпевнена, байдужа, непохитна — статуя, вирізьблена з холодного мармуру. Не визнавала тої прірви, що розмежовує їх, і не споруджала мосту, не сходила з височини, — держалася просто як рівна з рівною, як жінка з жінкою. Це до божевілля доводило Фреду. Вона ж була і розумом і вихованням не гірша за ту другу жінку, а тому могла пірнути аж на глиб душі її, збагнути її цілком, читати там, як у книзі.

— Одгорніть від мене подолок сукні своєї, щоб не забруднитись! — хотілось їй гукнути в цю непритомну мить. — Пльоньте на мене, знущайтесь. Це буде милосердніше. Вона вся тремтіла. Ніздрі їй розд малися, дрижали, але вона опанувала себе і відповіла на уклін, а тоді звернулась до Флойда:

— Ідіть зі мною, Флойде, — промовила вона просто, — ви мені якраз потрібні.

— А що таке? чого?... — промовив він з запалом, але урвав досить тактовно, щоб не закінчити фрази. Ну, й де в чорта поділася його спритність! Чи ж була коли людина в такому безглуздому становищі! Йому в горлі щось захрипіло, він нерішучо здвигнув плечима і бажаючи подивився на обох жінок.

— Прошу вибачити, але чи не дозволили-б ви мені спочатку поговорити з містером Вандерліпом? — м-с Епінгвел промовила тихо. Голос її був подібний до звука флейти, але в кожній його інтонації звучала сила волі.

Флойд Вандерліп вдячно поглянув на неї. Він на це цілком погоджувався.

— Мені дуже шкода, — почувся голос Фреди. — Але ж часу дуже мало. Він повинен іти негайно.

Її уста легко промовляли загально вживані слова, але вона в душі всміхнулася: як мало цей тон відповідав внутрішнім переживанням. Голос її видавався їй надто кволим, і вона ладна була закричати.

— Але ж, міс Молуф, хто ви така, що на-смілюєтесь заволодіти містером Вандерліпом і наказувати йому?

Від цих слів лице йому проясніло і виявило згоду.

На м-с Епінгвел можна покластися: вона

його витягне сухим із води. Фреда знайшла собі гідну супротивницю.

— Я... я... — почала вона, хвилюючись, але жіночий мозок прийшов їй на допомогу: — А хто ви така, що ставите мені таке запитання?

— Я... Я м-с Епінгвел, і...

— Так, — гостро перепинила Фреда, — ви капітанова жінка, а капітан ваш чоловік. Я ж — тільки танцюристка. Яке вам діло до цієї людини?

— Ах, яка ж нечувана поведінка! — не стрималась м-с Мак Фі і ладна була люто кинутись у бій, але м-с Епінгвел одним своїм поглядом затулила їй рота, і повела нову атаку.

— Ну, м-р Вандерліпе, — промовила Епінгвел, — м-с Малуф, очевидно, має право на вас і не хоче ані крихітки поступитися, а тому я мушу оце звернутися до вас особисто. Чи не можна-б вас потурбувати на дві хвилинки, щоб поговорити з вами на самоті?

Щелепи Мак Фі зімкнулись, і вона заспокоїлась: тепер справа мусіла розв'язатися.

— Ну... Ну... звичайно... а як же... — промовив Вандерліп. Він навіть охотніше почав говорити, бо бачив перед собою визволителя.

Чоловіки — лише стадні тварини, приручені і дисципліновані. У свій час грекиня мала справу з чоловіками ще дикішої породи. Отож був у неї досвід. Вона кинула на Вандерліпа лютий погляд, мов дівчина-циркачка, що приборкує лева, який раптом здумав не коритися їй. Звір у ньому під батогом миттю вгамувався.

— Тоб-то... я хотів сказати, що трохи згодом... завтра, м-с Епінгвел, так, завтра... Я так і хотів сказати. — Він тішив себе тим, що, залишившись тут, не обрався би клопоту. До того він квапиться: за лікарнею, біля ополонки, на його чекають.

О боже! Він же ніколи не ставився з довір'ям до Фреди. Хіба ж вона не чудова жінка!

— Будь ласка, місис Мак-Фі, поверніть мені маску!

Мак Фі немов заніміла, але зараз же негайно повернула їй маску.

— На добраніч, міс Малуф!—М-с Епінгвел навіть підчас поразки була величня. — Фреда відповіла, ледве погамувавши бажання пасти їй до ніг і просити пробачення, ні, не пробачення, а чогось іншого, вона й сама не знала, чого.

Вандерліп хотів запропонувати їй руку, але вона добила звіря серед зграї, і те чуття, щό примушувало царів вести своїх полонених вогорів за тріумфальною колесницею, примусило й Фреду піти вперед. Флойд Вандерліп пішов слідом за нею, намагаючись хоч трохи після такої сцени очуматись.

V.

На дворі був лютий холод. До будинку танцюристкн треба було пройти з чверть милі. За цей короткий час усе лице Фредине від вогкого віддиху взялося намороззю, Вандерліпові довгі вуса так обліпило льодом, що важко було говорити. При зеленому світлі північного саява біля дверей поблискував градусник; живе срібло у йому замерзло. Тисячі собак жалібним хором заводили, виливаючи свої давні скарги, благаючи заступництва у зірок. Повітря застигло. Собаки не мали ні притулка, ані теплої буди, куди б їм заховатися від лютого холоду. Мороз був усюди: вони лежали на відкритому повітрі, витягаючи свої потомлені з дороги лапи, і заводили по-вовчому.

Флойд Вандерліп і Фреда спочатку не розмовляли між собою. Поки покоївка скидала з

неї хутра, Вандерліп підкинув трохи дров у вогонь. Покоївка вже подалась у свою кімнату, а він іще стояв, нахилившись, біля грубки, розморожуючи вуса. Потім запалив цигарку і почав ліниво, крізь запашний дим, стежити за Фредою. Вона крадькома поглянула на годинника. Бракувало пів години до півночі. Як затримати його? Чи справді він сердиться на неї за те, що вона зробила? Який настрій тепер у нього? Як найкраще їй підійти до нього? Вона, звичайно, не сумнівалась у своєму успіхові. Ні, звичайно, ні! Вона затримає його, хоч би під дулом револьвера, аж поки Чарлі Сітка упрититься, та й Деверо теж.

Для неї існувало багато засобів, затримати цього чоловіка; знаючи це, в неї ще більше зростало призирство до нього. Коли вона отак сиділа, схиливши голову на руку, в її спогадах промайнула картина власної молодости, з сумним початком і трагічним кінцем, і їй хотілося все це викласти перед ним, прочитати йому лекцію з власного життя.

О боже! Та він був би гірший за звіря, якби оце оповідання не прикуло його до місця; та ще, коли вона розкаже так, як уміє розказувати! Але... Він же цього не варт, не варт, щоб мучилась вона з-за нього. Недалечко від неї горіла свічка, і саме тоді, коли вона пригадувала все те, що було для неї і священним, і ганебним, він милувався рожевою прозорістю її вуха. Примітивши його погляд і зрозумівши його настрій, вона обернула голову так, щоб він міг бачити профіль її лица. Але профіль був у неї на прочуд гарний. Вона не винна тим, що вродлива, але, вивчивши свою красу, вміла надати їй належного освітлення, хоч і не мала в цьому потреби. Свічка почала миготіти. Всі

рухи Фредині завжди були сповнені грації, але тепер вона ще більше граціозности надала своєму рухові, нахилившись до свічки, щоб зняти нагар серед жовтого полум'я. Потім знову схилила голову на руку, задумливо дивлячись на Вандерліпа. Кому з чоловіків не сподобається, що гарненька жінка дивиться на нього таким поглядом.

Вона не квапилась починати гру. Якщо оце зтягання справи подобалося йому, то й їй воно було до вподоби. Він почував себе затишно, усолоджуючи свої легені нікотином і не зводячи своїх очей з неї. Тут було й тихо, й тепло, а там, біля ополонки, йому доведеться добре таки намерзнутися. Він почував, що треба йому сердитися на Фреду за минулу сцену, але чомусь не відчував зовсім гніву проти неї. Може, й сцени ніякої не було б, якби не ота жінка Мак-Фі. Бувши губернатором, він напевне оподаткував би її та інших евангельських акул та небесних лоцманів великим податком, в сто унцій золота на кожну чверть року.

Адже Фреда поводи́ла себе зовсім, як благородна жінка, ані крихітки не поступаючись перед м-с Епінгвел. Йому й на думку ніколи не спадало, що вона така смілива. Погляд його довго спинявся на ній, час од часу повертаючись до її очей; за глибокою поважністю їх, він ніяк не міг відгадати ще глибше захованої насмішки.

О! боже! Яка чудова її постать. І дивно, чого ж це дивиться вона так уважно на нього? Невже вона теж хоче заміж за нього?

Можливо, аджеж не одна вона... Дивно, яка чарівна вона та молода! Молодша за Лорен Лізней. Їй не більше, як років двадцять три-чотири, а найбільше двадцять п'ять. Вона ніколи не потовстішає, це ж відразу видно. Не можна

Сказати цього про Лорен. Вона, звичайно, потовстішала від того часу, як була натурницею. Але це нічого. Вона швидко схудне, як попоїздить трохи. Він їй пішле вперед лижвами, протоптувати дорогу собакам. Спосіб цей він знає, бо добре випробував його. Але раптом його думки переносились до палацу під південним небом, на березі Середземного моря. Як же тоді Лорен? Там не буде ні морозу, ні дороги, ані голода: життя потече одноманітно, і вона, що не день, старішатиме, товстішатиме. Тим часом, як це дівча, Фреда... Він зітхнув, пожалкувавши, що не народився в Турції... Думки його повернулись до Аляски.

— Ну, що?

Обидві годинникові стрілки показували на дванадцять, і йому давно вже було пора йти до ополонки.

— Ах?

Фреда здригнулася, здригнулася так чарівно, що йому аж дух захопило. Коли чоловікові, почувавши на собі задумливий погляд жіночий, здається, що то жінка забулася в мріях про нього, то треба мати кров над міру холодну, щоб раптом схопитися з місця і драла дати.

— Я оце як раз думав, для чого вам потрібно було мене бачити? — промовив Вандерліп, присовуючись з креселком ближче до неї.

— Флойде! — промовила вона, дивлячись йому у вічі. — Мені остогидло все це життя! Я хочу виїхати відціля! Я не дочекаюсь, доки рушить річка: я вмеру! Я цього певна. Я хочу все це залишити й виїхати, і це я мушу зробити негайно. — Вона з благанням поклала свою руку на його. Повернувши свою долонею догори, він затиснув її руку.

Ось ще одна жінка, що накидається йому,

— подумав він:—хай Лорен ще трошки почекає, не відморозить собі ніг.

— Ну, як же? — промовила Фреда, м'яко й боязко.

— Не знаю, що вам сказати, відповів він, подумавши, що справа посовується вперед швидше, ніж він сподівався. Нічого кращого я-б і не бажав, Фредо. Адже, ви сами це знаєте. Він міцно притиснув свою долоню до її.

Вона кивнула головою. Чи ж слід дивуватись, що вона ненавидить усе чоловіче кодрло?

— Але ж розумієте, я... я зарученні. Ви, певне знаєте про це. Ось скоро дівчина приїде сюди, щоб одружитися зі мною. Я не знаю, про що я думав тоді, зробивши цей крок. Але це було дуже давно: я був тоді ще молодий, гарячий.

— Я хочу світ за-очі поїхати звідціль, — дали провадила вона, не звертаючи уваги на ті перешкоди, що про них він щойно згадував.

— Я перелічила всіх чоловіків, що їх я знаю, і прийшла до висновку, що...

— Я один із кращих?

Вона вдячно всміхнулась йому за те, що він визволив її від тяжких мук признання. Він притяг її голову до свого плеча і відчув пахощі її волосся. Він почував, що в тому місці, де стикалися їхні долоні, немов стукав один спільний пульс; стукав, стукав, стукав... Феномен цей можна легко пояснити з фізіологічного боку, але для людини, що вперше його примічає, це явище надзвичайне. Флойд Вандерліп за своє життя більше доторкався до держаків лопат, ніж до жіночих рук, так що цей досвід був зовсім новий для нього і надзвичайно приємний. І коли Фреда, схиливши голову йому на плече, доторкнулася своїм волоссям до його

лиця, коли зазирнув він в її очі, м'якого сповнені світла і ніжні-ніжні, то чи ж винний він у тому, що втратив свій розум? Зрадивши Флоссі, чому-б не зрадити й Лорен. Не тікати ж йому, коли жінка сама чіпляється. Він мав силу грошей, і така дівчина, як Фреда, змогла би використати всі спроможності. З неї буде така жінка, що всі позаздрять. Але не треба квапитись! Він повинен бути обережний!

— Скажіть, здається, ви не дуже любите палаци? — запитав він. Вона похитала головою.

— Ну, скажу вам правду, мене вони вабили, але, добре обміркувавши, прийшов я до висновку, що людина, живучи у палаці, дуже швидко товстіє і ледачіє.

— Так, це де-який час приємно, але, на мою думку, скоро надокучає, — поквапилась вона заспокоїти його. — Світ гарний, але життя повинно бути різнобічне. Треба трохи попрацювати, а тоді й відпочити де-небудь. Поїхати б, наприклад, яхтою на південне море, заскочити до Парижу, перезимувати в Південній Америці, а літом побувати в Норвегії, потім кілька місяців в Англії.

— Серед добірного товариства?

— Розуміється, серед найкращого, а потім — гей, гей! — знову собаками приїхати в країну Гудзонової затоки. Людина дужа і повна життя, як ви, не могла б цілий рік жити в палаці. Це годиться для чоловіків випещених, подібних до жінок. А ви народилися не для такого життя. Ви — людина надзвичайно мужня.

— Ви так гадаєте?

— Тут і гадати не треба, я знаю це. Хіба ж ви ніколи не примічали, як легко ви приваблюєте до себе жінок.

Його наївність була просто таки чарівна.

— Дуже легко. А чому? Тому, що ви людина мужня. Ви доторкаєтеся до найглибших струн жіночого серця. У вас можна знайти захист: ви дужий і сміливий, маєте міцні м'язи. Одно слово, ви — мужчина. Фреда скинула оком на годинника. Було пів до першої. Вона дала Чарлі Сітці 30 хвилин на його справу, і тепер для неї не мало значення, коли приїде Деверо. Своє діло вона зробила. Фреда підвела голову, весело засміялась, висмикнула руку, і підвівшись на ноги, поклікала прокоївку.

— Алісо, допоможіть містеру Вандерліпові одягнути його хутро. Рукавиці його на полиці коло грубки.

Флойд Вандерліп стояв здивований.

— Дозвольте мені, Флойде, подякувати вам за вашу ласку. Ваше перебування тут мало для мене надзвичайну вагу, і, справді, це було дуже мило з вашого боку. Вийшовши від мене, повернете ліворуч: тудию вам найближче буде до ополонки. На добраніч. Я йду спати.

Флойд Вандерліп вжив гострих виразів, щоб висловити своє збентеження і розчарування. Аліса не любила, як лаються чоловіки, і кинула на підлогу його хутро й рукавиці. Вандерліп кинувся за Фредою. Фреда, спіткнувшись об хутро, зупинилась. Він підвів її, міцно стиснувши руку. Але вона засміялась.—О, вона не боїться чоловіків! Та чи ж мало вона зазнала від них лиха. Адже ж перетерпіла.

— Не грубіяньте! — промовила вона нарешті. А тоді, глянувши на свою затиснуту руку:

— Я надумалась, не піду ще спати, а- посиджу з вами. Сідайте, будь ласка. Та сідайте зручніше, не будьте смішним. Чи маєте які запитання?

— Так, Фредо, маю; хочу також пораху-

ватися з вами. — Він ще міцніше стиснув її за руку: — Що вам відомо про ополонку? Що ви мали на думці, коли... Але зрештою, краще я ставитиму питання одно по одному.

— Та нічого особливого. Просто Сітка Чарлі призначив там побачення з особою, що ви її, мабуть, знаєте. Боячися присутності людини такої привабливої, як ви, він попросив мене допомогти йому в цій справі. Оце й усе. Тепер, мабуть, уже з півгодини, як вони поїхали.

— Куди? Поїхали річкою без мене?! Та-ж він індієць!

— Ну що ж, у кожного свій смак. На те ж вона й жінка.

— Але-ж розумієте, яке моє становище тепер? Я потратив чотири тисячі доларів, на собак, позбувся гарненької жінки, і нема мені за це заплати... Хіба що ви... — додав він, опам'ятавшись. — Як так, то ви мені ще дешево дісталися. — Фреда здвинула плечима.

— Раджу вам збиратися в дорогу, — провадив він далі. — Я візьму пару добрих запряжок, і ми поїдемо через годині дві.

— Шкода, але ж мені пора спати.

— Краще вам буде збиратися. Чи ляжете, чи ні, а коли собаки будуть наготові, я запрягаюся, що посадовлю вас на сані. Може, ви мене й дурили, жартували зі мною, але я ваші жарти мав за щиру правду. Чуєте?

Він стиснув її руку, що аж заболіла, але вона всеж таки всміхалася і, здавалось, уважно прислухалась до якогось звука зовні. Раптом задзеленькотіли дзвіночки на собаках, почувся чоловічий голос: — Гей! — і якісь сані під'їхали до хати.

— А тепер ви мене пустите спати? — і Фреда широко відчинила двері. — Мороз клубками

вперся в теплу кімнату. На порозі, на тлі північного сьйва, нерухомо стояла жінка, одягнена в підтопані з дороги хутра.

Вона здійняла пов'язку з лиця і закліпала очима, засліплена ясным полум'ям свічки. Флойд Вандерліп вайлувато кинувся вперед:

— Флойде! — гукнула вона, щаслива й радісна, і стомлено кинулась до нього.

Що ж залишалось йому робити, як не поцілувати її? Та й гарненький же був оцей пакуночок у хутрі! Вона була зморена, але, щаслива, пригорнулася до нього.

Який ви добрий, — промовила вона, що догадались вислати мені на зустріч містера Деверо з собаками. Инакше я й до завтрього не доїхала-б сюди.

Флойд, не розуміючи, поглянув на Фреду, але раптом в умі йому проясніло.

— Адже, добре зробив Деверо, що поїхав ва вами? Чи ж не так?

— Правда, мій дорогий, що тобі уже надокучило так довго чекати?

Флоссі ще ближче пригорнулась до нього.

— О, мені вже надокучило так довго чекати й чекати, — промовив він, немов трохи посмілівши, взяв її на руки й поніс на двір.

Цієї ж ночі дивна сталася пригода з містером Джемсом Бравном, що жив серед тубільців, за кілька верстов униз Юконом, і дбав про те, щоб шляхи їхні вели до раю білої людини. Його розбудив якийсь невідомий індієць, доручивши йому не тільки душу, а й тіло жінки; а сам швидко подався геть.

То була жінка товста, вродлива й сердита. Вона лаялась нікчемними словами, і це страшенно бентежило поважного священика, бо був він ще досить молодий, а її присутність могла б

нашкодити йому в очах його наївної пастви; на щастя, вона ще вдосвіта подалася до Давсону.

Прошло багато часу відтоді; минуло літо, і населення святкувало приїзд із Віндзору якоїсь дами королівського роду. Влаштовано човнові перегони. Натовп стояв на березі Юкона, стежачи за тим, як Сітка Чарлі, блискуче піднявши весло, першим доходив мети. Того дня м-с Епінгвел, що за цей час багато де-чого навчилася і збільшила досвід свій, вперше після губернаторського балю зустрілася з Фредою.

М-с Мак Фі, не мігши заспокоїтись, потім оповідала всім, як м-с Епінгвел «прилюдно, зневажаючи суспільну мораль», підійшла до танцюристки й простягла їй руку. Як свідчили про цей випадок присутні, дівчина спочатку відступилася, а потім вони про щось поговорили, і Фреда, горда Фреда заридала, схилившись на плече капітанової жінки. Ніхто в Давсоні не знав, за що саме м-с Епінгвел просила пробачення у якоїсь грекині-танцюристки, та ще зробила це прилюдно, скомпромітувавши себе.

Ще де-кілька слів про м-с Мак-Фі. Вона взяла окрему каюту на першому пароплаві, що відпливав. Поїхала вона з того краю з теорією, яку склала собі протягом довгих і темних безсонних ночей. Вона переконалась у тому, що людей, які живуть у північних краях, не навернеш на шлях господній, бо ж на півночі страшенний холод. І чи-ж можна налякати пекельним вогнем того, хто живе у льодових холодниках?! Може, це трохи й відгонить догматизмом, але ж то теорія, яку собі склала м-с Мак-Фі.

Зміст.

	Стор.
Бог його батьків	5
Загадка	25
Незабутнє	44
Сивашка	58
Людина з рубцем на щоці	77
Нерозкаяний Ян	92
Снага жіноча	103
Там, де шляхи розбігаються	122
Дочка Північної Європи	138
На кінці веселки	151
Зневага жіноча	165

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ПОВНУ ЗБІРКУ ТВОРІВ ДЖЕКА ЛОНДОНА.

В-во „Сяйво“ приймає передплату на повну збірку творів Джека Лондона (всього буде 30 томів розміром від 12 до 16 аркушів в томі). Все видання повної збірки, яка робиться виключно в перекладі з оригіналів, писаних на англійській мові, без жодних скорочень, закінчиться не пізніше грудня місяця 1928 р.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

1. Передплатник вносить безпосередньо в видавництво персонально чи через пошту в адресу видавництва 1 карб., як завдаток на передплату повної збірки творів Джека Лондона, зазначивши, як можна докладніше і чіткіше адресу кому і куди посилати томи збірки, що виходитимуть з друку.

2. По виході з друку кожного тому повної збірки творів Джека Лондона В-во посилатиме його передплатникові поштою накладною платою. Пересилку, впаковку і інші видатки В-во приймає на свій кошт і по мимо того на кожний том для передплатників робитиме 15% знижки з номінальної ціни тома.

Примітка 1. В-во гарантує гарну впаковку книжок, що пересилатиме, і передплатники одержать її в такому вигляді, в якому вона буде продаваться по книгарнях.

Примітка 2. Аби передплата не відбилася на бюджеті передплатників, В-во гарантує, що на 1 місяць більше 2 томів воно не буде посилати їм, що складатиме після знижки не більше 2 карб. 50 коп. в місяць.

3. Коли хто з передплатників мінятиме свою адресу, він повинен повідомити про це В-во заздалегідь, точно зазначивши, що з такого то числа його передплату треба посилати по новій чітко і докладно написаній адресі.

(Дивись далі).

4. Всі передплатники по закінченні видання повної збірки творів Джека Лондона помимо того, що вони мали 15⁰/₀ знижки і інші пільги, одержать безплатно, як премію, десять художньо виконаних, колінкором обтягнутих палятурок для творів Джека Лондона з таким розрахунком, щоб в кожную палятурку можна было оправити 3 томи з повної збірки. В окремому продажу цих палятурок не буде.

5. Хто з передплатників одмовиться викупити на пошті посланий В-вом накладною платою той чи инший том з повної збірки творів Джека Лондона, той тим самим губить свій завдаток, який залишається у Видавництві, як компенсація за зроблені витрати і на далі В-во не посилатиме йому нових томів повної збірки творів Джека Лондона.

Примітка. Хто з передплатників, загубивши право на одержання повної збірки творів Джека Лондона згідно п. 5 умов передплати, знову схотів-би поновити його, мусить вдруге прислати 1 карб. завдатку і зазначити, які томи він уже має з повної збірки у виданні В-ва «Сяйво».

6. **Передплата** на повну збірку творів Джека Лондона приймається Видавництвом „Сяйво“ доти, поки не розійдеться перший том, після чого передплата припинється, бо В-во не матиме змоги задовольнити передплатників повною збіркою, тираж якої робиться лише в кількості 3000 примірників кожного тому.

В-во „Сяйво“ мусить зазначити, що при наявності великої кількості передплати на повну збірку творів Джека Лондона **все видання (30 томів) обійдуться передплатникам не дорожче 35 карбованців**, і що все видання закінчиться в найближчий час, не дивлячись на великі редакційні і технічні труднощі.

ТІЛЬКИ ПЕРЕДПЛАТНИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ТИМ, ЩО МАТИМУТЬ ПОВНУ ЗБІРКУ ТВОРІВ ВСЕСВІТНЬО ВІДОМОГО ДЖЕКА ЛОНДОНА.

Передплату і гроші надсилайте на адресу: В-во „Сяйво“, Київ, вул. Короленка, 52.

